

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce
Španělská inkvizice
Radka Bělohlávková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Španělská inkvizice

Radka Bělohlávková

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D. Th.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. ThLic. Drahomírovi Suchánkovi, Ph.D. Th.D. za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	VZNIK INKVIZICE VE ŠPANĚLSKÉM KRÁLOVSTVÍ	3
	2.1 Sjednocení Španělska – vláda Reyes católicos	3
	2.1.1 Důvody vzniku a rozkvětu inkvizice	4
	2.2 Konec reconquisty.....	8
3	PODSTATATA ŠPANĚLSKÉ INKVIZICE	13
	3.1 Zaměření supremy	13
	3.1.1 Židé.....	13
	3.1.2 Muslimové	20
4	STRUKTURA SUPREMY	24
	4.1 Úřednická hierarchie	24
	4.2 Průběh procesu.....	26
	4.3 Stupně práva útrpného.....	30
	4.4 Rozsudky a tresty	32
	4.5 Auto da Fé	34
5	SUPREMA A JEJÍ POSTAVENÍ V NOVOVĚKU	36
	5.1 „Zlatý věk“ inkvizice za vlády Filipa II. Španělského	36
6	KONEC INKVIZIČNÍHO TRIBUNÁLU V 19. STOLETÍ	39
	6.1 Důvody zrušení inkvizičních soudů v celém Španělsku.....	39
7	ZÁVĚR	44

8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	49
9	RESUMÉ	51

1 ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je španělská inkvizice. Tuto tematiku jsem si vybrala hned z několika důvodů. O dějiny Španělska se zajímám již delší dobu, především o ty středověké a novověké. Španělská inkvizice byla institucí ojedinělého typu, protože v žádné jiné evropské zemi neměla tak velkou moc ani tak dlouhého trvání, což je pro mne do jisté míry fascinující.

Cílem práce bylo zmapování působení inkvizice ve Španělsku a popis jejích hlavních projevů. Bakalářská práce by měla poskytnout ucelený přehled působení španělského inkvizičního tribunálu od jejího založení v 15. století až po zrušení této instituce ve století 19.

Tato práce byla rozdělena do pěti kapitol. První z nich byla věnována vzniku španělské inkvizice jako svébytné organizace, která neměla, co se týče rozsahu pravomocí a postavení ve společnosti, v žádném evropském státě obdoby. Dále jsem popsala nástup Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského na španělský trůn, čímž došlo ke sjednocení španělského království pod personální unii. Neopomněla jsem se zde zabývat otázkou reconquisty a jejím úspěšným dokončením, tedy dobytím Granady. Ve druhé kapitole nazvané *Podstata španělské inkvizice*, jsem zmapovala pronásledování minorit žijících na Pyrenejském poloostrově, přičemž jsem se pokusila o komparaci životních podmínek židovské a muslimské menšiny před a po založení inkvizičních tribunálů. Třetí kapitola s názvem *Struktura Supremy* byla věnována popisu úřednické hierarchie, procesu, tortury a také slavným autos da fe. Pro vylíčení proměny inkvizičních tribunálů v průběhu času jsem si zvolila pro etapu novověku vládu Filipa II. Španělského, za jehož vlády došlo k dalšímu „Zlatému období“ Supremy. Pátá a zároveň poslední kapitola mé práce byla věnována konci inkvizičních tribunálů v 19. století, ve které se můj úhel pohledu zaměřil na poněkud zdlouhavý proces zrušení inkvizice.

Při psaní textu jsem postupovala chronologicky a také jsem se pokusila srovnat situaci jednotlivých minorit žijících na Iberském poloostrově. V práci byla užita přímá a komparativní metoda a zároveň diachronní přístup.

K tématu španělské inkvizice bylo napsáno již mnoho odborné literatury, ve většině případů se jedná o literaturu cizojazyčnou. Při psaní práce jsem vycházela především z prací Jiřího Chalupy, konkrétně se jednalo o knihu s názvem *Inkvizice, stručné dějiny hanebnosti*, kterou považuji za nejlepší publikaci, zabývající se touto problematikou a zároveň vydanou na českém trhu. Ve svých článcích, z periodika *Historický obzor*, přinesl Jiří Chalupa na téma španělské inkvizice další zajímavé informace. Jinou, bezesporu kvalitní práci s touto tematikou, je kniha *Králové, kacíři, inkvizitoři* od autorů Miroslava Hrocha a Anny Skýbové. Co se týče období vlády Filipa II., vycházela jsem z práce Geoffreya Parkera nazvané *Filip II. Situace Maurů na Pyrenejském poloostrově* je zmapována v knize s názvem *Maurové a Evropa* od Hanse Kaufmana. Problematice židovské menšiny jsou věnovány obsáhlé *Dějiny židovského národa* od Paula Johnsona. Doplnující informace ohledně problematiky španělské inkvizice jsem získala z následujících titulů: *Strach na Západě ve 14.-18. století* (díl druhý) od Jeana Delumeau, *Dějiny inkvizice* od I. R. Griguleviče, *Inkvizice* od G. Ryse, *Dějiny Židů* od Kurta Schuberta, *Středověká hereze* od M. Lamberta. K dispozici jsem měla soubor pramenů, který vyšel pod názvem *Pád Granady a zánik al-Andalus* v rámci Edice Memoria medii aevi. Dále jsem vycházela z odborných článků z periodik *Historický obzor* a *Dějiny a současnost*. Toto je pouhý výčet nejdůležitější literatury, jež byla k vypracování práce použita.

Co se týče cizojazyčné literatury, vycházela jsem především z díla *Breve historia de la Inquisición en España* od španělského profesora Josepha Péreze, okrajově pak z publikací *El Señor Inquisidor y otras vidas por oficio* od autora J. C. Barojy a z knih *Geschichte der Spanischen Inquisition* od H. Ch. Lea.

2 VZNIK INKVIZICE VE ŠPANĚLSKÉM KRÁLOVSTVÍ

2.1 Sjednocení Španělska – vláda Reyes católicos

Sjednocení Španělska bylo dosaženo sňatkem mezi Isabelou Kastilskou a Ferdinandem Aragonským, přičemž cesty obou panovníků na trůn byly značně komplikované už jen díky faktu, že oba dva pocházeli až z druhých manželství svých otců.¹ Isabeliným otcem byl kastilský král Jan II., který zemřel již roku 1454 a vlády v Kastilii se chopil jeho syn z prvního manželství Jindřich IV.² S Isabelou se jako s budoucí vladařkou Kastilie nepočítalo a k trůnu se dostala více méně shodou okolností. V prosinci 1474 zemřel Jindřich IV. a trůn se uvolnil, protože Jindřich nezanechal žádného vhodného dědice.³ V zemi vypukla dynastická krize a Isabela musela o španělský trůn usilovat v boji proti Jindřichově dceři Janě, kterou podporoval portugalský král Alfons V. Roku 1476 zvítězilo Isabelino vojsko v bitvě u Toro. Již v průběhu února 1475 svolaly stavy sněm do Segovie, kde po jednání zvolily Isabelu královnou Kastilie a Leónu. Roku 1469 došlo ke sňatku mezi Isabelou a Ferdinandem, který získal aragonskou korunu až roku 1479. A právě tento rok je považován za rok vzniku sjednoceného španělského státu v personální unii. Dynastické spojení aragonské a kastilské Koruny ukončilo období krize na území dnešního Španělska.⁴ Jejich společná vláda byla zasvěcena boji s heretiky⁵ a také boji za sjednocený křesťanský národ. Obě země si po sloučení podržely své kortesy, zákony, celnice a měnu. Jedinou

¹ Isabela Kastilská žila v letech 1451-1504, vládla v letech 1475-1504. Ferdinand Aragonský žil v letech 1452-1550, aragonským králem se stal až roku 1479 po smrti otce Jana II. Po smrti Isabely Kastilské došlo k rozdělení personální unie.

² Jindřich IV. vládl v Kastilii v letech 1454-1474 a byl to panovník neschopný a celkově všemi neoblíbený. Za jeho vlády došlo k několika vojenským akcím v Granadském emirátu. Nejednalo se však o vojenské akce za účelem dobytí tohoto území, nýbrž o podporu emíra Sa'da. Poté se však Jindřich IV. musel soustředit na situaci v Kastilii, kde se proti jeho vládě postavila šlechta. Stavy jej nakonec sesadili a dosadili na trůn mladšího bratra Isabely Alfonse, který ovšem zemřel již roku 1468.

³ Jindřich IV. byl již ve své době podezříván z homosexuality a impotence. S žádnou ze svých manželek nebyl schopen zplodit jediné dítě.

⁴ ARTERA A. U., (edd.), Dějiny Španělska, Praha 1995, s. 198.

⁵ Tento pojem je odvozen od slova hereze (z řeckého hairesis). Ve středověku volně překládáno jako kacířství. Heretik byl tedy člověk, který se nějakým způsobem odchýlil od pravověrného církevního učení.

celostátní institucí byla na dlouhou dobu pouze inkvizice.⁶ Víra se v této době stává záležitostí státního zájmu a také vrcholí protižidovská tažení.⁷

2.1.1 Důvody vzniku a rozkvětu inkvizice

Dodnes není známo, proč se Isabela a Ferdinand uchýlili k takovému kroku, jako bylo znovu zavedení inkvizice, protože z dokumentace je patrné, že oba byli po většinu svého života obklopováni mimo jiné také Židy nebo konvertity.⁸ Ferdinand Aragonský byl například od roku 1468 v péči židovského lékaře Davida Abenasaya a dále oba panovníci zaměstnávali řadu úředníků, finančníků a rádců židovského vyznání.⁹ Jeho choť Isabela Kastilská se zase pravidelně zpovídala ze svých hříchů konvertitovy Hernandovi de Talavera, který se později stal prvním granadským arcibiskupem. V Granadě byl tento muž pověřen evangelizací muslimské minority.¹⁰ Důvodů pro zřízení inkvizičního tribunálu bylo zřejmě několik. Oba panovníci byli svědky toho, jak se vztahy mezi křesťany a Židy neustále vyostřují a pro klid v zemi byli nuceni přistoupit k represivnímu řešení.¹¹ Židé měli v zemi nebývale dobré sociální i ekonomické postavení a za nějaký čas vzrůstala u křesťanského prostého obyvatelstva obava, že se Židé ujmou vlády v celé zemi.¹²

V současné době se řada historiků přiklání k domněnce, „že základní motivací Katolických Veličenstev byla touha po vytvoření organizace politické a sociální kontroly, která by jim usnadnila komplikovanou centralizaci tradičně mimořádně fragmentovaného

⁶ CHALUPA J., Španělsko, s. 59.

⁷ CHALUPA J., Inkvizice, stručné dějiny inkvizice, Praha 2007, s. 49.

⁸ Latinsky *inquaerere* („zjišťovat“), pro boj proti kacířům byla poprvé použita v evropských zemích již v roce 1231, konkrétně po albigenském křížovém tažení. EVANS, G. R., Stručné dějiny kacířství, Praha 2006, s. 124. Úřad nazvaný inkvizice vznikl již za vlády Jaima I. Dobyvatele (1213-1276) v aragonském království, jako reakce na tribunál vzniklý v jižní Francii. Význam této instituce však postupem času upadal a z toho důvodu došlo k opětovnému založení inkvizice na Iberském poloostrově. – ARTERA, A. U., (ed.), Dějiny Španělska, s. 212.

⁹ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 49.

¹⁰ CHALUPA, Jiří, Stručné dějiny hanebnosti. Židé, konvertité, kacíři a španělská inkvizice, část I., in: Historický obzor 16, 2005, 5/6, s. 105.

¹¹ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 50.

¹² KAUFMANN, H., Maurové a Evropa, Praha 1987, s. 98.

Pyrenejského poloostrova“.¹³ Je totiž pravdou, že na začátku společné vlády Isabely a Ferdinanda byly jejich země etnicky, politicky, nábožensky a kulturně nesourodé. Jako východisko, z této situace, se zdála být náboženská jednota.¹⁴ Nejspíše se jednalo o kombinaci těchto událostí, které přiměly oba panovníky, aby začali jednat.

Oba španělští monarchové byli pod značným vlivem svých rádčů. Na založení inkvizice měli největší zásluhu dva muži. Prvním z nich byl Pedro Gonzales Mendoza (1428-1495), který patřil mezi příslušníky nejvyšší španělské nobility a za svého života zastával post kancléře a toledského biskupa. Za svého působení v úřadě přispěl velkou měrou ke sjednocení Španělska. Právě tento muž doporučil královně Isabele Kastilské Francesca Jimenéze jako zpovědníka, který nastupuje na tento post po smrti Mendози v roce 1495.¹⁵ Francesco Jimenez de Cisneros¹⁶ (1436-1517) byl františkán a v pořadí třetí generální inkvizitor. Francesco se velmi zajímal o práce humanistických vzdělavců a o díla renesančních umělců, což nikomu v této době nepřišlo podezřelé.¹⁷ Jednalo se o velmi pobožného muže, který celou svou kariéru usiloval o sjednocení španělského království. Svého cíle Cisneros dosáhl mimo jiné i tím, že přivedl královnu Isabelu na myšlenku, zřídit v zemi inkvizici a poté se také přiklonil k myšlence vyhnání židovského obyvatelstva.¹⁸ Svůj velký vliv uplatňoval také na rádce, tehdy ještě mladého Karla,¹⁹ protože nechtěl dopustit, aby budoucí vládce Španělska inkviziční tribunál zrušil. Podařilo se mu do značné míry posílit moc inkvizičních orgánů a vybudoval tak silné základy pro budoucí chod této instituce.²⁰

Před založením inkvizice, ke kterému došlo za vlády Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského, musela problémy s heretiky řešit

¹³ CHALUPA J., *Inkvizice*, s. 60.

¹⁴ HROCH, M., (ed.), *Králové, kacíři, inkvizitoři*, s. 80.

¹⁵ KAUFMANN, H., *Maurové a Evropa*, s. 96.

¹⁶ Tento bezesporu zajímavý muž zastával následující úřady: nejvyšší inkvizitor království Kastilie, arcibiskup toledský, kancléř království Kastilie, regent království Kastilie a Aragonie, Kardinál španělský.

¹⁷ CHALUPA, J., *Inkvizice*, s. 59.

¹⁸ KAUFMANN, H., *Maurové a Evropa*, s. 96.

¹⁹ Karel I. (1500-1558), burgundský vévoda, španělský král, jako císař Karel V., otec Filipa II.

²⁰ CHALUPA, J., *Inkvizice*, s. 59.

světská moc ve spolupráci s biskupem.²¹ To se změnilo roku 1478, kdy požádali oba španělští monarchové stávajícího papeže Sixta IV., aby povolil v jejich království zřízení inkvizice nového typu.²² Dne 1. listopadu 1478 vydal papež bulu *Exigit Sincerae Devotionis*, ve které potvrdil založení inkvizice ve Španělsku. Panovníci měli dle svého uvážení vybrat první tři inkvizitory.²³ Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský zvolili do funkce inkvizitorů Miquela de Morillo a Juana de San Martin. Jako jejich pomocník byl vybrán Juan Ruiz de Medina. Centrum inkvizice bylo zřízeno v Seville, konkrétně v pevnosti Triana, kde se nacházelo i vězení. Svou činnost zahájila nově zřízená instituce v roce 1480 a postupem času vznikaly inkviziční soudy i v jiných městech (1482 Córdoba, 1488 Ciudad Real...),²⁴

Hlavním cílem katolických veličenstev bylo zřídit takovou instituci, která by podléhala pouze osobě panovníka a nikoliv Římskému stolci. Papež byl uznáván pouze formálně a nejvyšší autoritou se stal španělský panovník. Odsouzený se nesměl odvolat do Říma, jak tomu bylo v jiných evropských zemích.²⁵ Právě tímto byla španělská inkvizice výjimečná. Již v roce 1482 si papež Sixtus IV. uvědomil, že jeho vliv na Iberském poloostrově rapidně slábne a pokusil se odebrat španělským monarchům inkviziční právo. Brzy mu bylo dáno písemně najevo, že proti nově zřízené instituci nic nezmůže ani taková autorita, jako byl v té době papež.²⁶ Ochladnutí vzájemných vztahů mezi Španělskem a Římem se projevilo hned následujícího roku, kdy Ferdinand žádal na papeži založení nových inkvizičních tribunálů, konkrétně v Aragonu. Sixtus IV. odpověď na žádost úmyslně zdržoval. Jeho odpor byl však záhy zlomen a dne 17. října 1483 byl do úřadu generálního inkvizitora pro Katalánsko,

²¹ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 43.

²² Sixtus IV. (1414-1484), vlastním jménem Francesco della Rovere vystudoval univerzitu v Pavii a Boloni, kde po studiu začal vyučovat a zároveň se stal vrchním představeným františkánského řádu. Dne 9. srpna 1471 jej zvolilo kolegium papežem a 25. srpna byl vysvěcen pod jménem Sixtus IV. Za jeho pontifikátu vzkvétal intrikánský nepotismus. Počet obročí, které udělil svým příbuzným, byl neskutečně vysoký. RENDINA, C., Příběhy papežů: Dějiny a tajemství, Praha 2005, s. 452-456.

²³ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 53.

²⁴ Tamtéž, s. 54.

²⁵ Tamtéž, s. 54.

²⁶ Tamtéž, s. 55.

Aragonsko a Valencii zvolen nejznámější muž dějin španělské inkvizice - Tomás de Torquemada.²⁷

Tento muž je dodnes vnímán jako horlivý katolický fanatik, který poslal na hranici mnoho obětí, ale již méně se hovoří a píše o jeho vysoké inteligenci a o jeho výborných organizačních schopnostech. Tomás de Torquemada se narodil roku 1420 a byl synovcem teologa Juana de Torquemada, který byl arcibiskupem ve Valladolidu. Jako velmi mladý vstoupil Tomás do dominikánského řádu, kde mu byla vštípena kázeň a nezištná víra v Boha.²⁸ Vystudoval právo a stal se teologem. V roce 1452 se stal převorem v dominikánském klášteře Santa Cruz v Segovii a roku 1475 byl jmenován zpovědníkem Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské. Torquemada nebyl přísný pouze k druhým, nýbrž i sám k sobě. Například nikdy nejedl maso, jen výjimečně nosil lněné oblečení, odmítal veškerou slávu a pocty, které mu byly nabízeny apod.²⁹ Faktem ovšem zůstává, že se jednalo o velmi krutého muže, který je právem považován za jakýsi prototyp fanatického inkvizitora.

Torquemada stál v čela inkvizice celých 18 let a během té doby odsoudil vysoký počet kacířů k trestu smrti. Ve funkci generálního inkvizitora se věnoval vedle praxe i teorii. Roku 1484 vydal dílo *Instrucciones antiquas* („Staré instrukce“). Jednalo se o kodex španělské inkvizice, který obsahoval celkem 28 nařízení.³⁰ Tímto zákoníkem položil základy fungování inkvizice. Původně byla inkvizice založena pro řešení problému s konvertity v sevillské diecézi, Torquemada však rozšířil kompetence Svatého Oficia postupně na celé území sjednoceného Španělska a po celém království zakládal stálé tribunály (Andalusie, Córdoba, Sierra Morena atd.).³¹ Funkce osobního zpovědníka Ferdinanda

²⁷ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 56.

²⁸ Zakladatelem dominikánského řádu se stal kastilský klerik Domingo de Guzmán. Jednalo se o řád žebrový a byl založen roku 1215. Následující roku byla dominikánská řehole schválena papežem Honoriem III.

²⁹ PERÉZ, J. Breve historia de la Inquisición en España, Barcelona, s. 33.

³⁰ CHALUPA J., Inkvizice, s. 58.

³¹ PERÉZ, J. Breve historia, s. 34.

a Isabely byla také velmi výhodná, protože do jisté míry mohl oba monarchy ovlivňovat, což se mu dařilo. Torquemada byl jeden z těch, co toužili po vyhnání Židů ze španělského království a v konečné fázi se zbavit i konvertitů. K těmto činům podněcoval samotné panovníky a také to byl samotný Torquemada, který vypracoval znění dekretu o vyhnání židovského obyvatelstva za hranice země.³² Další katalánský inkvizitor Nicolas Eymerico byl také nejen praktik, ale i dobrý teoretik. Během svého úřadování sepsal traktát pojmenovaný *Directorium inquisitorium*, v němž se mimo právnícké texty nacházel také návod pro inkvizitory. Bylo zde podrobně popsáno, jak měl inkvizitor postupovat při své práci. Ve svém díle neopomenul Eymerico popsat stupnici trestů.³³

Ve Španělsku tak vznikla zcela odlišná instituce oproti Itálii, Francii nebo německým zemím. Inkvizice od svého samotného počátku fungovala jako etnicko – náboženská a také politická policie.³⁴

2.2 Konec reconquisty

Reconquista („znovudobytí“) probíhala na Iberském poloostrově téměř sedm set let, přičemž jejím prvotním cílem bylo obnovení křesťanské vizigótské monarchie. Nejednalo se zde o pouhé dobývání území na úkor muslimského obyvatelstva, nýbrž stejně důležité bylo následné *repoblación* („znovu osidlování“), které spočívalo v udělení území například křesťanským rolníkům.³⁵ Do 11. století měli v bojích s křesťany jasnou převahu muslimové. Doba bojů byla často střídána obdobím míru, během kterého docházelo k ekonomickému vzestupu a také obchodu mezi křesťany a muslimy.³⁶ V polovině 12. století existovalo na Iberském poloostrově celkem dvanáct nezávislých křesťanských království.³⁷

³² PERÉZ, J. Breve historia, s. 96.

³³ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 42.

³⁴ Tamtéž, s. 42.

³⁵ CHALUPA, J., Španělsko, s. 47.

³⁶ Tamtéž, s. 45.

³⁷ Mezi ně patřila například Navarra, Aragon, León, Kastilie nebo Portugalsko.

Taifas („muslimská království“) se stále hůře bránila nájezdům křesťanských vojsk a ke konečnému zlomu došlo na začátku 13. století, během něhož vyhlásil papež Inocenc III. křížovou výpravu proti muslimskému obyvatelstvu, žijícímu na Iberském poloostrově. Rozhodující bitvou byla ta u las Navas de Tolosa, která proběhla 16. července roku 1212. Almohadské vojsko vedené chalífem Muhammadem an-Násirem mělo v této bitvě početní převahu. Proti muslimům stáli Kastilci vedeni Alfonsem VIII., Aragonci a Katalánci přišli v doprovodu Pedra II., navarrský král Sancho VIII. Silný přispěl do boje přibližně dvěma sty jezdci. Počet křesťanského vojska byl ještě posílen o portugalské rytíře a templáře. Boj proti muslimům na Iberském poloostrově podpořil také papež, vysláním francouzských křižáků. I přesto, že Muhammad an-Násir disponoval větším počtem bojovníků, utrpěl zdrcující porážku, z níž se poražená strana nikdy zcela nevzpamatovala.³⁸

Reconquista nemohla pokračovat v důsledku neúrody, hladomoru a epidemií. Z tohoto důvodu byl v následujících letech obsazen jen malý počet měst a roku 1220 musel kastilský král Ferdinand III. obnovit mír s muslimy.³⁹ Roku 1230 došlo k trvalému spojení Kastilie a Leónu. O šest let později dobyli Kastilci Córdoba a roku 1248 získali ještě Seville.⁴⁰ Aragon pod vládou Jaima I. Dobyvatele mezitím získal Valencii a jediným nedobytým územím se stala Granada.⁴¹

Vznik Granadského emirátu lze rozdělit na dvě etapy: první do roku 1237, kdy byla Granada ustanovena hlavním městem emirátu a druhá do roku 1246, kdy došlo k obléhání Jaénu a k podepsání vazalské smlouvy mezi Ferdinandem III. Svatým a Muhammadem I. Ibn al-Ahmar. Tato smlouva vymezila hranice nově vzniklého emirátu, v němž vládla

³⁸ Almohadský chalífa po bitvě u Las Navas de Tolosa prchl do Marrakéše a o svou zemi nejevil zájem.

³⁹ ŽENKA, Josef, Vznik nasrovského emirátu, in: Historický obzor, 2007, 5/6, s. 98.

⁴⁰ CHALUPA, J., Španělsko, s. 52. Všechny tyto úspěchy Kastilie proběhly za vlády Ferdinanda III. Svatého, který panoval v letech 1230-1252.

⁴¹ Tamtéž, s. 53.

nasrovská dynastie.⁴² Poslední století Granady bylo ve znamení častého střídání emírů, čímž byla destabilizována moc muslimského panovníka a dále docházelo ke střetům mezi granadskými elitami.⁴³

Jediný skutečně úspěšný emír se jmenoval Abú al-Hasan, kterému se podařilo potlačit vzpuru elit a obnovil tak panovnickou moc v Granadě.⁴⁴ Vládě emíra Abú al-Hasana se věnoval neznámý granadský muslim, žijící v 16. století, jež napsal anonymní arabskou kroniku nazvanou *Dobové vyprávění o králech nasrovského rodu*. Jeho vládu popsal následovně: „ *Poddaní k němu cítili sympatie a pomáhali mu v jeho záměrech (...). Jeho bratr Muhammad vyklouzl z rukou qá'idů, kteří mu přísahali věrnost, vydal se za svým bratrem Abú al-Hasanem a podřídil se mu. Když se o tom qá'idové dozvěděli, spojili se všichni dohromady ve městě Málaga. Tam je emír obléhal, dokud se mu nepodrobili. Všech se jich zmocnil a zabil je. Hlavní představitelé války tak byli zničeni a její oheň vyhasl. Tehdy se pod jeho kontrolou nacházely všechny kraje al-Andalusu a nezůstal v nich nikdo, kdo by se mu postavil na odpor. (...)Dbal na dodržování náboženských příkazů, staral se o vylepšení hradů a rozšířil vojsko. Křesťané se ho obávali a uzavřeli s ním příměří jak na zemi, tak na moři. Blahobyt byl značný, zvýšila se hojnost potravin a ceny klesly. Ve všech krajích al-Andalusu zavládl mír a v té době v nich bylo obecně bezpečno a razily se nové kvalitní mince.*⁴⁵

Od roku 1481 se Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský připravovali na dobytí poslední islámské bašty na Pyrenejském poloostrově a svého cíle dosáhli o deset let později. Období mezi lety 1482-1492 bylo označováno jako tzv. Granadská válka. Zánik posledního muslimského emirátu bylo nevyhnutelné, což si uvědomovali dokonce

⁴² Pád Granady a zánik al-Andalusu, Praha 2011, s. 107. Nasrovská dynastie vystřídala na Iberském poloostrově rod Almohadů, jejichž moc od počátku 13. století stále upadala. Zakladatel posledního muslimského státu a zároveň poslední dynastie na území dnešního Španělska byl Muhammad b. Júsuf b. Nasr Ibn al-Ahmar.

⁴³ Pád Granady, s. 112. Vláda velkých granadských rodin stála na majetkových a rodinných vazbách a rozdělení funkcí v emirátu.

⁴⁴ Tamtéž, s. 113. I přesto, že byl Abú al-Hasan úspěšný vládce, nakonec byl místními elitami svržen a na trůn byl dosazen jeho syn Muhammad XI.

⁴⁵ Tamtéž, s. 17.

samotní emírové. Na počátku války měli oba španělští panovníci odlišné zájmy. Jak napsal Josef Ženka: *„Ferdinand Aragonský nabyl po obsazení Alhamy toho názoru, že učinil prestiži zadost, vyrovnal se svému dědovi Ferdinandu Antequerskému a může se plně věnovat aragonským zájmům (...). Teprve důrazná intervence Isabely Kastilské a hrozba, že nedostane žádnou finanční ani vojenskou podporu z Kastilie, ho přiměla navrátit se do Andalusie a plně se věnovat válce s Granadou“.*⁴⁶

V letech 1485-1487 získala španělská vojska čtrnáct území. V jednotlivých střetech byla nasazena děla, jejichž prostřednictvím došlo k urychlení dobývání hradeb vesnic. V roce 1485 došlo k dobytí městečka Roudy a rok později k obsazení Loju, které bránil bývalý emír Muhammad XI. a který upadl během boje do zajetí Ferdinanda Aragonského. Poté podepsali oba muži kapitulaci, ve které Muhammad stvrdil slib, vydání Granady. V Alhambře v té době sídlil Muhammad XII.⁴⁷ Roku 1487 dobyla Katolická Veličenstva hlavní přístavní město emirátu – Malagu. Po této porážce muslimů, odešel Muhammad XII. do ústraní a vládu ve městě převzal jeho synovec, čímž došlo k naplnění kapitulaci smlouvy z Loju. Ovšem proti vydání Granady křesťanům se postavili muslimské elity a z tohoto důvodu byla granadská válka prodloužena do roku 1491. Obléhání samotné Granady bylo zdlouhavé a 25. listopadu 1491 došlo k uzavření smlouvy o kapitulaci města, v níž byly stanoveny jak podmínky vydání města, tak pojednávala o budoucím mudéjarském postavení v novém politickém uspořádání. Emír Muhammad XI. byl sesazen, získal panství v Apujaře a jeho postavení bylo na stejné úrovni jako andaluských šlechticů. Granadského emíra nahradila ve funkci panovníka Isabela Kastilská.⁴⁸

Dne 2. ledna 1492 podepsal emír Muhammad XI. kapitulaci listinu, čímž ukončil 400 let dlouhou islámskou tradici a nad Alhambrou

⁴⁶ Pád Granady, s. 114. Vesnice Alhama se nacházela mezi Granadou a Malagou a jednalo se o důležitou obchodní cestu, o čemž svědčil i fakt, že se jí muslimové pokusili celkem třikrát (pokaždé neúspěšně) získat zpět.

⁴⁷ Strýc Muhammada XI.

⁴⁸ Pád Granady, s. 117.

byl slavnostně vztyčen kříž.⁴⁹ V mírovém ujednání se obě strany domluvily na následujícím: Křesťané měli respektovat muslimskou víru, zákony a majetek. Realita byla ovšem jiná. Španělé začali obsazovat muslimské domy a statky křesťanskými rolníky a do Granady byl vyslán kardinál Cisneros, jehož úkol byl jasný: obrátit co největší počet muslimů na křesťanskou víru.⁵⁰ I přes úspěch reconquisty zůstali na území Španělského království tzv. mudejarové neboli muslimové, kteří si dokázali zachovat svůj jazyk, zvyky, právo a víru.⁵¹

O rok později si oba monarchové vysloužili od papeže Alexandra VI. přívěsko *Los Reyes Catolicos* („Katolická Veličenstva“). Tento titul jim byl udělen právě za dobytí Granady.⁵² Za jejich vlády skončila oficiálně éra reconquisty a začalo období conquisty („dobývání“) nových území.⁵³

⁴⁹ V literatuře se vyskytuje často jméno Boabdil. Takto nazývali Katalánci Muhammada XI.

⁵⁰ CHALUPA, J., Španělsko, s. 60.

⁵¹ KAUFMANN, H., Maurové a Evropa, s. 145.

⁵² HROCH, M., (ed.), Králové, kacíři, inkvizitoři, s. 66.

⁵³ CHALUPA, J., Španělsko, s. 58.

3 PODSTATATA ŠPANĚLSKÉ INKVIZICE

3.1 Zaměření supremy

Celý název nově vzniklé instituce zněl takto: *Supremo Tribunal de la Santa Inquisición*. Kvůli dlouhému názvu se pro soudní tribunál vžilo zkrácené označení *la Suprema*.

Co se týče postavení minorit ve společnosti, bylo Španělsko, v období raného středověku až do počátku novověku, jednou z nejbezpečnějších a nejtolerantnějších zemí západní Evropy. V této době se hovoří o Španělsku jako o zemi tří náboženství. Žili zde křesťané, Židé a muslimové, kteří spolu byli schopni po dlouhou dobu koexistovat.⁵⁴ S příchodem přírodních pohrom ve 14. století dochází k celkovému úpadku životní úrovně na Iberském poloostrově a s tím je spjata i nenávist vůči menšinám, které sehrály úlohu „obětních beránků“.⁵⁵ S příchodem *černé smrti*⁵⁶ se zhoršilo především postavení Židů, kteří byli mimo jiné obviněni z travičské činnosti. Zde je důležité zmínit fakt, že k prvním projevům antisemitismu docházelo na Pyrenejském poloostrově již za vlády vizigótských panovníků.⁵⁷

3.1.1 Židé

3.1.1.1 Životní podmínky před založením inkvizice

Židovské obyvatelstvo mělo na Iberském poloostrově dlouhou tradici a jejich přínos španělským dějinám byl srovnatelný s přínosem křesťanského a muslimského obyvatelstva.⁵⁸ Židé přicházeli postupně v několika vlnách. Konkrétně to bylo po roce 70 n. l., kdy došlo ke zničení

⁵⁴ JOHNSON, P., Dějiny židovského národa, Praha 2005, s. 211.

⁵⁵ Tamtéž, s. 214.

⁵⁶ Mor, zužující celou Západní Evropu ve 14. století. Tato morová epidemie přicházela do Evropy v pravidelných vlnách v průběhu celého středověku.

⁵⁷ Původní vyznání Západních Gótů bylo totiž ariánství. Celá situace se mění roku 586, kdy vizigótský panovník Reccared přijal křesťanství a tím začal tvrdý postup proti Židům, který měl dokázat jeho věrnost církvi.

⁵⁸ ŠAROCHOVÁ, Gabriela, Hispánští Židé, Příspěvek k dějinám španělských židovských obcí do roku 1492, in: Historický obzor, 1994, 7/8, s. 150.

Jeruzaléma,⁵⁹ a další vlna dorazila v roce 134 n. l. po Bar Kochbově povstání, kdy byli Židé vyhnáni z Palestiny. Jejich přítomnost na území dnešního Španělska prokázaly náhrobní stély s epitafy psanými v hebrejštině, které vznikly ve 3. století našeho letopočtu.⁶⁰ Od této doby považovali Židé Iberský poloostrov za zemi zaslíbenou a v Toledu spatřovali nový Jeruzalém.⁶¹

Životní podmínky Židů na Iberském poloostrově byly velmi dobré. Období od 8.–13. století se často označuje jako „Zlatá doba“, ve které mělo židovské obyvatelstvo vlastní samosprávu a soudnictví. V tomto období prožívala židovská minorita jak ekonomický, tak kulturní rozkvět. Židé zastávali nejvýznamnější posty ve státní správě (diplomaté, finančníci, velvyslanci, lékaři panovníků, právníci apod.).⁶² Již méně známý je fakt, že Židé byli často vychovateli dětí kastilských grandů a byli také často pověřeni správou jejich sídel.⁶³ Mimo to žili Židé také z lichvy, což představovalo pro křesťany těžký hřích.⁶⁴ Díky tomu, jaké profese zastávali, nebyla jejich obživa závislá na vlastnictví a obdělávání půdy a jejich majetek byl ve většině případů movitý, což vzbuzovalo závist.⁶⁵

Co se týče ekonomické sféry, byli Židé nepostradatelní, protože zaštiťovali veškerý obchod s Orientem a také půjčovali na úrok.⁶⁶ Ve svých čtvrtích, nazývaných *Juderia*, mohli praktikovat své náboženské rituály a životní styl, přičemž jediné co jim bylo zřejmě zakázáno, bylo získávání nových členů pro svou víru a tedy ji i jakýmkoliv způsobem propagovat.⁶⁷ V tomto období *Juderias* neměla charakter uzavřených ghett, jak tomu bylo v pozdější době. Ve Španělsku se můžeme setkat také s označením *aljama* („židovská obec“). Zde žili Židé jako autonomní

⁵⁹ Roku 66 n. l. propuklo v Jeruzalémě protiřímské povstání, označované jako první židovská válka. Povstání bylo potlačeno římskými legiemi pod vedením císaře Vespasiana a válka byla ukončena dobytím Jeruzaléma.

⁶⁰ ŠAROCHOVÁ, Gabriela, *Hispanští Židé*, s. 150.

⁶¹ KAUFMANN, H., *Maurové a Evropa*, s. 98.

⁶² Tamtéž, s. 147.

⁶³ JIMENÉZ LOZANO, José, *Antižidovství ve Španělsku*, in: *Dějiny a současnost* 5, 2002, s. 5.

⁶⁴ RYS, G., *Inkvizice*, Praha 2004, s. 83.

⁶⁵ ŠAROCHOVÁ, Gabriela, *Hispanští Židé*, s. 150.

⁶⁶ Tamtéž, s. 151.

⁶⁷ CHALUPA, Jiří, *Stručné dějiny hanebnosti, část I.*, in: *Historický obzor* 16, 2005, 5/6, s. 99.

skupina uvnitř města, přičemž privilegia byla udělována panovníkem jak celým židovským obcím, tak jednotlivcům. Každá židovská obec byla řízena radou obvykle o třiceti členech a daně byly spravedlivě rozděleny mezi všechny členy obce.⁶⁸

Všeobecná agrese vůči této menšině přišla na Pyrenejský poloostrov se značným zpožděním oproti zbytku západní Evropy.⁶⁹ Na tomto poloostrově se začala projevovat další vlna antisemitismu v průběhu 14. století, kdy se i na území dnešního Španělska začínaly projevovat důsledky černé smrti, hladomorů, ekonomické krize a následky devastujících válek. Středověký člověk se pokoušel nalézt viníky ve svém okolí.⁷⁰ Vedle toho existovaly ještě další, celkem čtyři, zdroje nenávisti vůči Židům. Do první skupiny spadali dlužníci, především z řad vysoké aristokracie, kteří si od Židů půjčovali na svůj stále dražší životní styl a své věřitelé nenáviděli. Druhou skupinu tvořily městské střední třídy, které se obávaly úspěšných židovských obchodníků a řemeslníků. Venkované měli strach z lichvářů, které vnímali jako své utlačovatele a nesmíme opomenout katolickou církev, která Židy nenáviděla za „nabourávání“ jejího náboženského monopolu.⁷¹ Masakry Židů probíhaly v rámci tzv. lidových křížových výprav, které se opakovaly v nepravidelných cyklech.⁷² Většinu těchto pogromů rozněcovali fanatičtí kazatelé, mezi které patřil např. Ferrando Martínez (arciděkan z Écijy) nebo Vincenc Ferrerský.⁷³

V roce 1235 proběhl koncil v Arles, na kterém se představitelé křesťanské církve usnesli, že Židé musejí povinně nosit žlutou⁷⁴ nášivku na oděvu. Dále pak nesměl žádný Žid svědčit u soudu proti křesťanům, nesměli být od nich vybírány dluhy atd.⁷⁵ Židé začali být obviňováni z travičství studní (především v období *černé smrti*), z konspirací proti

⁶⁸ SCHUBERT, K., Dějiny židů, Praha 2003, s. 67.

⁶⁹ DELUMEAU, J., Strach na Západě II. ve 14.-18. století, Praha 1999, s. 104.

⁷⁰ CHALUPA, Jiří, Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 99.

⁷¹ Tamtéž, s. 100.

⁷² RYS, G., Inkvizice, s. 82

⁷³ JIMENÉZ LOZANO, José, Antižidovství ve Španělsku, s. 3. Vincenc Ferrerský byl dominikánský mnich, jehož horlivá kázání měli údajně přivést mnoho Židů na křesťanskou víru a nebál se ani takového aktu, jakým bylo křesťanské kázání přímo v synagoze.

⁷⁴ Žlutá barva symbolizovala Jidášovu zradu.

⁷⁵ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 44.

křesťanům anebo z rituálních vražd.⁷⁶ Byli považováni za nečisté (což je paradoxní, protože jak Židé, tak muslimové vedli díky svým rituálům podstatně více hygienický život než křesťané), lakomé, chamtivé a podlézavé zrádce, kteří byli považováni za mistry přetvářky. Od druhé poloviny 13. století vzrůstaly nepřátelské útoky proti mocné vrstvě Židů žijících na královském dvoře. Tyto projevy agrese se pokusil usměrnit kastilský král Alfonso X. Moudrý, který vydal právní kodex nazvaný *Las siete Partidas* („Sedm částí“). Jednalo se o souhrn římských právních norem, které posilovali královskou moc a centralizovali Kastilii.⁷⁷ V rámci *Las siete Partidas* mimo jiné jasně vystihl principy královské moci vůči židovskému obyvatelstvu.⁷⁸ V kodexu byla ustanovena mimo jiné absolutní svoboda náboženství, zákaz násilných křtů a pozornost byla věnována také tzv. *cristianos nuevos* („noví křesťané“), kteří nesměli být slovně ani fyzicky napadáni za svůj původ a bylo jim zaručeno i dědictví po židovských předcích. Na straně druhé omezoval zákoník počet synagog a Židé měli zakázáno vycházet ze svých domů v období Velikonoc.⁷⁹

V červenci roku 1391 vygradovala nenávisť vůči židovskému obyvatelstvu až v pogrom, který vypukl v Seville a za krátkou dobu se rozšířil po celé Kastilii a Aragonu. Nepokoje v samotné Seville rozpoutal svými antisemitskými projevy kazatel Ferrando Martínez, který byl roku 1390 jmenován sevillským arcibiskupem. Pogromům padlo za oběť přibližně padesát tisíc lidí a další tisíce hledaly azyl v Granadě, Portugalsku či v severní Africe.⁸⁰ Mnoho Židů bylo zatčeno, ženy a děti

⁷⁶ Tamtéž, s. 47.

⁷⁷ CHALUPA, J., Španělsko, Praha 2005, s. 56.

⁷⁸ Alfonso X. Moudrý žil v letech 1221-1284 a kastilským králem byl od roku 1252. Jeho zahraniční politika nebyla příliš úspěšná, například jeho pokus o získání římsko-německé koruny se nezdařil. Jednalo se však o velmi vzdělaného panovníka, který stál u zrodu kastilské literatury a inicioval překlady z hebrejštiny a arabštiny. CARDINI, Franco, Evropa a Islám, Praha 2004, Lidové noviny, s. 120.

⁷⁹ ŠAROCHOVÁ, G., Hispánští Židé, s. 154. Zákaz vycházení o Velikonocích byl brán jako preventivní opatření, protože během nejvýznamnějšího křesťanského svátku docházelo k ostrým útokům vůči židovskému obyvatelstvu.

⁸⁰ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 47.

byly prodávány do otroctví, jejich majetek se rozkradl, synagogy byly poničeny nebo přeměněny na katolické školy.⁸¹

Od roku 1412 Židé nemohli držet ani získat šlechtický titul, nosit u sebe zbraň anebo zaměstnávat křesťany. Navíc nesměli vykonávat tradiční povolání (lékař, kupec, právník...). V souvislosti s touto situací kolovaly po zemi nejrůznější smyšlené příběhy, které cíleně poškozovaly tuto menšinu. Asi nejznámější je ta o rituální vraždě jednoho chlapce z La Guardia: *„Skupina židů a židovských konvertitů prý unesla křesťanského chlapce, ukřižovala jej a vyrvala mu srdce.“*⁸²

3.1.1.2 Postupné omezování životní úrovně

K dalšímu omezování osobní svobody židovské menšiny docházelo po sjednocení Španělského království. Konkrétně byly vydány v letech 1476 a 1480 následující zákazy: Židé a mudejaři museli žít odděleně, a to v ghettech k tomu určených. Pokud by se někdo nacházel mimo čtvrť pro něj určenou a byl chycen – stal se takový jedinec okamžitě falešným konvertitou a spadl pod jurisdikci inkvizice. Dále nesměli nosit šaty z hedvábí, museli se nechat pravidelně stříhat a byl jim zakázán pohlavní styk mimo vlastní minoritu.⁸³

Dne 31. března 1492 vydali Isabela a Ferdinand nový dekret, nařizující vystěhování všech židovských rodin ze Španělska. Jedinou možností, jak zůstat v království a udržet si svůj majetek, byl přestup z judaismu na křesťanství a na takové rozhodnutí měl každý Žid lhůtu tři měsíců. Pokud by se i po 31. červenci 1492 vyskytoval ve Španělsku nějaký Žid, hrozila mu konfiskace veškerého majetku a mohl být odsouzen k trestu smrti. Ty samé tresty platili i pro křesťany, kteří by se rozhodli schovávat nějakého Žida. Ti, kteří se rozhodli odejít, mohli svůj majetek rozprodat. Háček byl však v tom, že si žádný Žid nesměl do exilu odnést zlato ani stříbro. Spolu s dekretem byl vydán i seznam věcí, které

⁸¹ CHALUPA, J., Inkvizice, s. 47.

⁸² Tamtéž, s. 48.

⁸³ Tamtéž, s. 50.

si směl jedinec odnést.⁸⁴ Odhaduje se, že k odchodu se rozhodlo přibližně 200 tisíc Židů, což znamenalo pro Španělsko především odliv inteligence. Avšak ani ti, co zvolili emigraci, neměli jistou záchranu svého vlastního života.⁸⁵ Na cestách vedoucích ze Španělska na ně čekaly lupičské bandy, které byly přesvědčeny o tom, že Židé své zlato a stříbro raději spolykali, než aby jej nechali křesťanům a z toho důvodu zemřelo mnoho židovského obyvatelstva na cestě do cizích zemí.⁸⁶ Největší počet z nich směřoval do severní Afriky, Itálie, Portugalska, Nizozemí a na území tehdejší Osmanské říše.⁸⁷ Zatímco na konci 14. století žilo na poloostrově okolo půl milionu židovského obyvatelstva, na konci 15. století se jejich počet zredukoval na přibližně 300 tisíc a jejich počet neustále klesal.⁸⁸

3.1.1.3 Situace tzv. *conversos*

Pro mnohé Židy bylo výhodné přestoupit na křesťanskou víru již před vydáním dekretu z roku 1492 a stát se tzv. *conversos* („konvertity“).⁸⁹ Díky tomu měli ve Španělském království mnohem lepší sociální postavení a došlo i k posílení jejich kulturní pozice. Poté, co proběhly první pogromy, se mnoho Židů snažilo zachránit si holý život i svůj majetek. Tím však vznikl nový specifický problém tzv. *cristianos nuevos* („noví křesťané“).⁹⁰

Postupem času se stali právě *conversos* nejvíce nenáviděnou a pronásledovanou menšinou. Pro ostatní křesťany, tzv. *cristianos viejos* („staří křesťané“), představovali skrytou hrozbu, protože nemuseli být označeni jako Židé a nesledovalo se, jestli potají nevyznávají stále židovskou víru. Pokud tomu tak bylo, byli tito podvodníci označováni jako *falsos conversos* („falešní konvertité“). Velkou roli zde sehrála závist, protože konvertité byli společensky i ekonomicky úspěšní a také měli

⁸⁴ HROCH, M., (ed.), Králové, kacíři, inkvizitoři, s. 85.

⁸⁵ Tamtéž, s. 85.

⁸⁶ Tamtéž, s. 86.

⁸⁷ SCHUBERT, K., Dějiny Židů, s. 67.

⁸⁸ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 100.

⁸⁹ Židé žijící na Iberském poloostrově, kteří přijali křesťanskou víru.

⁹⁰ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 104.

výborné vazby na města, a to díky kontaktům se šlechtou. K nenávisti vůči nim přispíval další fakt, že konvertité se nevěnovali zemědělství, nýbrž řemeslům a obchodu. Nejčastěji zastávali tradiční židovské profese: lékaři, účetní, osobní písaři nebo finančníci. Za tuto činnost byli také řádně ohodnoceni. Jejich služby si mohla dovolit často pouze vysoká šlechta, která ovšem nebyla oblíbená mezi prostým obyvatelstvem a z toho důvodu se ještě více prohlubovala propast mezi konvertity a ostatními společenskými vrstvami.⁹¹

Dalším důvodem pro pronásledování byl ten, že inkvizice vyzozorovala, že většinou potomci konvertitů se stávali stoupenci luteránství, iluminismu a erasmianství. Proto každý jedinec s konverterskými předky byl automaticky považován za podezřelého.⁹²

Ve Španělsku se můžeme často setkat také s označením *marranos*, což je hanlivý výraz pro svini. V kontextu se nejspíše jednalo o přímou narážku židovského opovrhování tímto zvířetem.⁹³ Je důležité podotknout, že konvertité měli stejná privilegia jako křesťané a z tohoto důvodu se stali opět ekonomickou hrozbou.⁹⁴ První povstání proti konvertitům proběhlo již v roce 1449 v Toledu.⁹⁵

S pronásledováním konvertitů na Iberském poloostrově je spojena aristokracie. Právě ta začala pátrat po tzv. *limpienza de sangre* („čistota krve“).⁹⁶ Tímto se dostáváme k dalšímu fenoménu španělské inkvizice. Právě *limpienza de sangre* se stala podmínkou pro přijetí do významných státních funkcí a církevních úřadů.⁹⁷ Výstižně shrnul celou situaci Jiří Chalupa: „*Kdo chtěl vstoupit do rytířského či mnišského řádu, kdo chtěl studovat na univerzitě, musel se prokázat potvrzením o svém „nezávadném původu“, přičemž jako původ handicap se chápalo nejenom*

⁹¹ Tamtéž, s. 105.

⁹² JIMENÉZ LOZANO, José, Antižidovství ve Španělsku, s. 2.

⁹³ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 104.

⁹⁴ JOHNSON, P., Dějiny židovského národa, s. 217.

⁹⁵ DELUMEAU, J., Strach na Západě II. ve 14.-18. století, s. 104.

⁹⁶ RYS, G., Inkvizice, s. 83.

⁹⁷ První zmínka o „*Limpienza de sangre*“ byla nalezena v tzv. *Sentencio – Estatuto* („státní výnos“) v Toledu a pochází z roku 1449. LEA, Henry Charles, Geschichte der Spanischen Inquisition, 1. Band, Leipzig, Dykschen Buchhandlung, 1911, s. 539.

*příbuzenstvo židovské či muslimské, ale i jakýkoliv příbuzný, který byl potrestán inkvizicí.*⁹⁸ Stejně jako v případě morisků docházelo i mezi novými křesťany ke sňatku s vysokou šlechtou. Tento svazek mohl chránit široké příbuzenstvo nevěsty pocházející z konvertské rodiny.⁹⁹

3.1.2 Muslimové

3.1.2.1 Příchod muslimského obyvatelstva na Iberský poloostrov

Římská říše spravovala území dnešního Španělska 600 let. K jejímu rozpadu došlo roku 395 n.l. a přibližně o dvacet let později na Iberský poloostrov přišla germánská skupina.¹⁰⁰ Vizigóti překročili řeku Dunaj roku 375 a pokračovali přes Thrákie, Řecko, Ilýrii a Benátsko k Římu, který roku 410 dobyli a vyplenili, přičemž pokračovali ve své cestě na Západ. Vizigótové kočovali v pobřežních provinciích Římské říše a roku 415 obsadil vizigótský vůdce Alarich území dnešní Barcelony, ale již o rok později byl nástupce Alaricha Wallius nucen podepsat spojeneckou smlouvu s římským císařem Honoriem. Úkolem Vizigótů bylo osvobodit Hispánii od jiných germánských kmenů.¹⁰¹

Od 5. Století byla Hispánie vystavena intenzivnímu nátlaku barbarských kmenů, ze kterých vyšli právě germánští Vizigótové vítězně a založili na území dnešního Španělska vlastní říši, centrem se stalo město Toledo. Co se týče náboženství, vyznávali Vizigótové ariánství.¹⁰² Změna nastala roku 587, kdy vizigótský panovník Reccared přešel z ariánství na katolickou víru a prosadil i náboženské sjednocení země.

Situace se změnila roku 711, kdy se v zemi vylodili muslimové. Tyto skupiny arabsko-berberských kmenů byly hromadně označovány

⁹⁸ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 106.

⁹⁹ Tamtéž, s. 106.

¹⁰⁰ Jednalo se o skupinu Západních Gótů neboli Vizigótů.

¹⁰¹ ARTERA, A. U., (edd.) Dějiny Španělska, s. 37. Hispánie se stala římskou provincií po druhé punské válce, která probíhala v letech 218-201 před naším letopočtem, mezi Římem a Kartágem. Mezi kmeny, které měli Vizigótové zničit, patřili Siligové, Alani a Suegové.

¹⁰² Ariánství bylo pojmenováno po byzantském duchovním Ariovi. Toto vyznání popíralo božskou podstatu Ježíše Krista.

jako *Maurové*.¹⁰³ Dne 19. června 711 proběhla bitva u Jerez de la Frontera, ve které zvítězil vůdce muslimů Tárik a vizigótský král Roderich zemřel v boji. Detaily bitvy jsou zastřené pod množstvím legend a k dispozici jsou pouhé dohady. Co je jisté, je fakt, že Vizigótská říše byla v době útoku arabsko-berberských kmenů vnitřně oslabena. Jednalo se zde o směs politických, ekonomických, etnických a třídních rozporů.¹⁰⁴ Tárik obsadil hlavní město Vizigótské říše Toledo dne 11. listopadu 711. O rok později připlul na Iberský poloostrov Músa ibn Musajd a dobyl Méridu, Sevillu a ve spojení s Tárikem získal ještě město Zaragozu. Dobyť celého Iberského poloostrova trvalo berberským skupinám pod vedením Arabů pouhých pět let a během této doby se nesetkaly s větším odporem.¹⁰⁵

Podporu na novém území našly arabsko-berberské kmeny právě u židovského obyvatelstva, které příchod Arabů přivítalo vcelku vstřícně. Za vlády Vizigótů docházelo k diskriminaci Židů a z toho důvodu klesala jejich životní úroveň. Spolu s Araby tedy přišla i naděje, že se v dalších letech povede židovské menšině podstatně lépe.¹⁰⁶ K tomu také došlo, protože pod arabskou nadvládou byli Židé ponecháváni ve městech, která byla již dobytá berberskými kmeny.¹⁰⁷ Postup islamizace země byl především v prvních dvou století velmi pozvolný.¹⁰⁸

3.1.2.2 Postavení muslimské komuny v průběhu reconquisty

K první porážce Arabů došlo v roce 722 a to konkrétně v bitvě u Covadongy.¹⁰⁹ V dalších stoletích byl boj proti Maurům na Pyrenejském poloostrově vnímán jako obdoba křížácké války, probíhající na Východě „a byl veden s fanatickou vytrvalostí, jak na poli válečném, tak i v oblasti ideologické, kde jeho nejvýraznějším projevem byla inkvizice.“¹¹⁰

¹⁰³ Toto označení bylo odvozeno od oblasti Mauritánie, odkud pocházely berberské kmeny,

¹⁰⁴ KAUFMAN, H., *Maurové a Evropa*, s. 132.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 131.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 21.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 132.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 143.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 73.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 138.

Reconquista byla velmi často doprovázená emigrací nebo vyhnáním muslimů z měst. Dobrým příkladem nám může posloužit regionu Niebla, o které se zachovaly zprávy v dokumentech. Po dobytí tohoto území křesťany v roce 1262 zde nezůstal jediný muslim.¹¹¹

3.1.2.3 Vypovězení ze Španělského království

Mezi lety 1502 – 1526 byli *mudajeři* postupně donuceni k přestupu na katolickou víru, s čímž je spjato další označení muslimského obyvatelstva na Iberském poloostrově tzv. *moriscos* („malí Maurové“) neboli moriskové.¹¹² Vyhnání židovského obyvatelstva ze Španělska proběhlo velmi rychle. V případě morisků se s vyhnáním značně váhalo a inkvizice byla celkově v této oblasti méně přísná. Tato situace byla zřejmě způsobena faktem, že většina morisků se věnovala především zemědělství a jejich majetek nebyl tak veliký jako v případě Židů nebo konvertitů. Moriskové žili na pokraji křesťanské společnosti a docházelo k vzájemnému promísení obou kultur, stejně jako tomu bylo v případě židovské menšiny. Jednalo se tedy víc o sociální problém než o náboženský.¹¹³

Po dobytí Granady nebyl muslimské minoritě přikázán přestup na katolickou víru. Až v roce 1499 si vzal kardinál Cisneros za svůj hlavní úkol zrychlit celý proces konverze maurského obyvatelstva a o tři roky později byla vydána listina, prikazující všem kastilským muslimům konverzi. Došlo k četným nepokojům vůči tomuto nařízení, ale všechny byly potlačeny, a došlo tak násilným křtům. Tento druh konverze, tedy proti vůli křtěného, byl považován dle kanonického práva za platný a navíc byl nezvratný. V roce 1526 se situace nadále stupňovala, došlo k násilným křtům například v Aragonu a od tohoto roku již oficiálně neexistuje muslimské obyvatelstvo ve Španělském království. Realita byla však odlišná.¹¹⁴ Přestup ke katolické víře mnozí z muslimů učinili

¹¹¹ PERÉZ, J. Breve historia, s. 46.

¹¹² Mudajeři bylo označení muslimského obyvatelstva, žijícího ve Španělsku.

¹¹³ PERÉZ, J. Breve historia, s. 47.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 45.

pouze „na oko“, nadále uctívali Alláha a dodržovali potají své zvyky. Tací byli nazýváni *murain* („pokrytec“) a byli také řazeni do kategorie tzv. *falsos conversos*.¹¹⁵

V průběhu celého 16. století se jejich postavení neustále zhoršovalo. Filip II. i jeho syn Filip III. usilovali o jejich náboženskou a sociální asimilaci. Pro urychlení integrace nesměli hovořit arabsky, dětem nesměla být dáována jména arabského původu, byly jim zapovězeny jejich svátky a nošení tradičního oděvu a jejich lázně byly buď uzavřeny, nebo rovnou zničeny. Zde je důležité podotknout, že v těchto příkazech nebyly použity donucovací prostředky. V rámci asimilace si moriskové osvojili románský dialekt, ale nadále si zachovali své písmo - *aljamiando*.¹¹⁶

V letech 1568 – 1570 proběhlo v Granadě velké povstání morisků, které bylo násilně potlačeno vojenskými oddíly Filipa II. Po této události bylo z Granady vystěhováno veškeré obyvatelstvo maurského původu do jiných oblastí Španělska. Filip II. se domníval, že se díky tomu urychlí asimilační proces, k čemuž nedošlo.¹¹⁷ V roce 1609 vydal Filip III. edikt nařizující vyhnání všech morisků ze Španělska a Portugalska.

¹¹⁵ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část I., s. 104.

¹¹⁶ PERÉZ, J. Breve historia, s. 46. Aljamiando – významný pramen pro poznání života morisků v 16. století

¹¹⁷ KAUFMANN, H., Maurové a Evropa, s. 146.

4 STRUKTURA SUPREMY

4.1 Úřednická hierarchie

Pokud bychom se zaměřili na inkvizici jako na novověkou instituci, bez hodnocení její funkce ve společnosti, musíme konstatovat, že se jednalo o perfektně organizovaný a velmi efektivní úřad, jehož základy položil mimo jiné i první generální inkvizitor Tomás de Torquemada.

Na nejvyšší pozici úřednické hierarchie stála tzv. *Consejo de la General y suprema Inquisición* („Rada všeobecné a nejvyšší inkvizice“). Více se vžil zkrácený název úřadu *la suprema* („Suprema“), která byla součástí centrální exekutivy Španělska a řadila se k ostatním úřadům španělské koruny, např.: Rada pro státní finance, Válečná rada, Rada pro Kastilii apod. Cílem nově vzniklé instituce bylo zpočátku dosáhnout a udržet jednotnou víru v zemi. Postupem času byla instituce využívána i k jiným účelům, které s vírou měly jen pramálo společného. Suprema měla svého předsedu – tzv. *inquisitor general* („generální inkvizitor“). Moc prvního muže inkvizice byla téměř neomezená a značný respekt k němu chovali i španělští monarchové. Generálního inkvizitora i jemu podřízené inkvizitory jmenoval do úřadu španělský panovník.¹¹⁸

Na počátku 16. století fungovaly tzv. *tribunales itinerantes* („putovní tribunály“). Jak již samotný název napovídá, jednalo se o mobilní soudy, které cestovaly po celé zemi, dle potřeb boje proti heretikům. Později došlo k rozdělení celého španělského království do inkvizičních distriktů, které spadaly pod dohled konkrétních inkvizičních tribunálů a to celkem na dvou úrovních – *provinciales* („provincie“) a *locales* („místní“).¹¹⁹

Struktura místních soudů byla následující: každý tribunál byl tvořen maximálně třemi inkvizitory s právnickým vzděláním, ke kterým byli přiděleni tzv. *califacadores* („kvalifikované osoby“). Ti posuzovali chování jednotlivců a určovali, jestli se již jedná o projev kacířství či nikoliv. Zcela

¹¹⁸ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část II. - Inkvizice, in: Historický obzor 16, 2005, 8/7, s. 158.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 159.

nově zřízeným úřadem oproti středověké inkvizici byl tzv. *fiscal* („prokurátor“), jenž měl za úkol vypracovat obžalobu. Úkolem tzv. *receptores* („výběrčí“) byla konfiskace majetku a výběr pokut. Dále zde byl zaměstnán určitý počet sekretářů a notářů, kteří se starali o veškerou dokumentaci procesů. Na rozdíl od ostatních evropských zemí, kde bylo užíváno práva útrpného, musel být ve Španělsku při provádění tortury¹²⁰ přítomen lékař. Každý místní tribunál zaměstnával také kaplana, který obstarával liturgické potřeby tribunálu a sloužil mše. Zde je důležité podotknout, že souzeným bylo právo na zpověď často odepřeno a z toho důvodu využíval kaplanových služeb především personál inkvizice. Strážníci a vězeňský dozor vykonávali stejnou úlohu jako v současné době, zatýkali podezřelé a dohlíželi na zatčené.¹²¹

Rada všeobecné a nejvyšší inkvizice opírala svou moc o několik pilířů. Jedním z nich byla nepochybně teologie. Tím druhým byly neskutečné finanční obnosy, které získávala inkvizice prostřednictvím konfiskací majetků a výběrem pokut. Především v prvních desetiletích fungování tribunálů plynuly do pokladny velké sumy peněz, protože se konfiskoval majetek především zámožných židovských a konvertských rodin. Část takto získaných peněz byla odváděna do státní pokladny a zbytek zůstával inkvizici. Z této části byl financován celý inkviziční aparát. Není tedy divu, že již ve druhé polovině 17. století dochází k finanční krizi. Z tohoto důvodu byla nucena koruna jednat a například roku 1646 byl vydán výnos, omezující v Aragonu maximální počet zaměstnanců jednoho inkvizičního soudu na 23 osob.¹²²

Dalším fenoménem byli tzv. *familiars* („příbuzní“). Jedná se o laické spolupracovníky inkvizice, kteří fungovali jako udavači nebo jako ozbrojenci. Za tyto služby nepobírali žádný finanční obnos, nýbrž získávali značné výhody a privilegia. Směli být ozbrojeni, což bylo v této společnosti dovoleno pouze šlechticům, dále byli daňově zvýhodňováni, mohl je soudit pouze inkviziční tribunál apod. Pro vstup mezi *familiars*

¹²⁰ Španělský výraz pro mučení nebo trýznění.

¹²¹ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část II., s. 159.

¹²² Tamtéž, s. 159.

bylo také nutné dosvědčit svůj původ a to prostřednictvím již zmíněné *limpienzy de sangre*, přičemž doklad o „neposkvrněném“ původu vydávala inkvizice za nemalý poplatek. Celý systém fungoval stejně i v opačném směru. Ten kdo prokázal, že patřil mezi *familiars*, získával okamžitě velikou společenskou prestiž a automaticky mu byl udělen status *Limpienza de sangre*. Od 17. století se začala *familiatura* dokonce dědit z otce na syna, což vypovídá dostatečně o tom, jak byl tento post vnímán novověkou společností.¹²³

4.2 Průběh procesu

Na konci 15. století, kdy ještě fungovaly putovní tribunály, probíhal příchod inkvizice do města tak, že na nějakém náměstí byl po slavnostním kázání vyhlášen tzv. *tiempo de gracia* („čas milosti“), jehož délka odpovídala třiceti až čtyřiceti dny. Během této lhůty se všichni mohli vyzpovídat ze svých hříchů a dojít tak ke smíření s katolickou církví. Pokud toho člověk využil a vyzpovídal se pouze ze svých vlastních provinění, nehrozil mu žádný těžký trest. Většinou musel učinit pokání, zaplatit menší finanční obnos nebo přispět chudým. V případě, že se dotyčný přiznal k hříchu po uplynutí stanovené lhůty, byl mu buď částečně, nebo zcela zkonfiskován majetek. Tímto způsobem získávala inkvizice nejen značné finanční obnosy, ale také cenné informace, protože se málokterý člověk u zpovědi omezil pouze na svá provinění.¹²⁴

V 16. století dochází k výrazné změně v podobě tzv. *edictos de fe* („edikty víry“). Tyto edikty víry byly ve skutečnosti něco jako seznamy všech projevů kacířství a jejich celé znění se četlo vždy při nedělní mši, po které následoval týden, během kterého se měli obyvatelé dané lokality vyznat ze svých hříchů a při té příležitosti udat všechny podezřelé ze svého okolí. Nesplnění této „občanské povinnosti“ se trestalo buď exkomunikací z církve, nebo dokonce inkvizičním procesem.¹²⁵

¹²³ CHALUPA, J., Stručné dějiny hanebnosti, část II., s. 160.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

Ve španělském státě, který stíhal jedince na základě udání, vzrůstal strach a pocit všeobecné nedůvěry. Nezřídka se stávalo, že lidé udávali své osobní nepřátele a došlo i k tak bizarním situacím, ve kterých rodiče udávali své vlastní děti a naopak. Existují také záznamy o tom, že se několik lidí udalo raději samo, protože nechtěli čekat, až to za ně udělá někdo jiný. Všechny tyto případy nám více než výmluvně dosvědčují atmosféru, která panovala v novověkém Španělsku. Škála deliktů, kterými se mohl dotyčný provinít, byla velmi pestrá. Mezi ta „nejtěžší provinění“ patřilo vyznávání jakéhokoliv jiného náboženství nebo učení, odlišného od katolické víry. Na straně druhé se mohl člověk ocitnout před inkvizičním tribunálem i za úplnou „maličkost“, jakou mohl být např.: „zvláštní“ úsměv při mši nebo zakletí v opilosti.¹²⁶

Poté co tribunál obdržel udání, začala práce tzv. *califacadores* („kvalifikovaní pracovníci“), kteří rozhodli, zda se jedná o projev kacířství, či nikoliv. Pokud byl jejich rozsudek kladný, tzv. *fiscal* („prokurátor“) vydal zatykač a dotyčný byl zadržen, přičemž k zatýkání docházelo především v brzkých ranních hodinách. Pokud se jednalo o obvinění ze „závažného“ deliktu, byl dotyčnému okamžitě obstaven veškerý majetek a pokud byl ze svých hříchů usvědčen, majetek odsouzeného propadal automaticky inkvizici.¹²⁷

V popisu práce inkvizitora bylo vyšetřování podezřelých, shromažďování důkazů a výslech svědků.¹²⁸ Dále byl prokurátorem připravujícím obžalobu a nakonec plnil funkci samotného soudce. Takový člověk musel mít určité povahové vlastnosti. Muž, který se ucházel o úřad inkvizitora v 16. století, musel splňovat následující povahové rysy upřímnost, trpělivost, skromnost, střídmost, píli a v tomto výčtu nesmíme opomenout absolutní zbožnost. Julio C. Baroja uvádí příklad dona Diega de Covarrubias, prezidenta Rady pro Kastilii a segovijského biskupa,

¹²⁶ CHALUPA, J., *Stručné dějiny hanebnosti, část II.*, s. 160.

¹²⁷ Tamtéž, s. 160.

¹²⁸ Sběr informací, který vedl k zatčení podezřelých osob z kacířství, mohl trvat i roky a poté co byl dotyčný ve vazbě, byl jeho případ často již předem vyřešen. LEA, Henry Charles, *Geschichte der Spanischen Inquisition*, 2. Band, Leipzig, Dykschen Buchhandlung, 1912, s. 182.

který si s oblibou zval k obědu uchazeče o funkci inkvizitora. Při jídle pak sledoval jejich chování a poslouchal jejich rozmluvy, přičemž se zaměřoval na jejich skromnost a trpělivost. Na základě toho pak rozhodoval, koho doporučit do úřadu inkvizitora.¹²⁹ Další podmínkou pro přijetí do úřadu inkvizitora byla věková hranice. Normy zprvu nařizovaly, že do úřadu nesmí být zvolen muž mladší čtyřicet let, ale i v této otázce byla španělská inkvizice inovativní a snížila věkovou hranici na třicet let.¹³⁰

Co se týče inkvizičního vězení, byla to instituce stejně tajná jako samotná inkvizice. Vězeň byl zcela „odříznut“ od veškerého venkovního dění. Návštěvy vězně nepřipadaly v úvahu a ani jeho příbuzným nebyly sděleny žádné informace o zatčeném. Vrcholem bylo to, že ani samotný vězeň nevěděl, za co byl vlastně trestán, protože inkvizice nebyla povinna mu tyto informace poskytovat.¹³¹ Jediné právo, které souzený měl, bylo právo na advokáta, který ovšem přiřazovala inkvizice. Z toho důvodu docházelo k situacím, kdy místo toho, aby advokát obviněného hájil, snažil se jej přesvědčit, že výhodnější bude, když se obviněný ke všemu přizná. Toto jednání se dá snadno vysvětlit. Každý advokát, který by byl při „obhajobě“ příliš horlivý, mohl velmi snadno upadnout do podezření z kacířství.¹³²

Pravidla průběhu procesu se zatčeným stanovil již Tomás de Torquemada ve své teoretické příručce *Instrucciones*. Pro začátek procesu bylo charakteristické to, že každý zatčený byl automaticky považován za vinného z kacířství a před inkvizičním tribunálem měl dokázat opak, přičemž inkvizitoři chtěli slyšet především doznání. Inkviziční procesy byly podobné spíše zpovědi nežli právnímu procesu v dnešním slova smyslu.¹³³ Zadržovaný byl předveden před svého soudce, jenž mu přečetl dokument obžaloby.

¹²⁹ BAROJA, J., C., *El Señor Inquisidor y otras vidas por oficio*, Madrid 2006, s. 25.

¹³⁰ Tamtéž, s. 24.

¹³¹ CHALUPA, J., *Stručné dějiny hanebnosti.*, část II., s. 160.

¹³² Tamtéž, s. 161.

¹³³ LEA, H. Ch., *Geschichte der Spanischen Inquisition*, s. 182.

První sezení bylo vedeno tak, aby inkvizitor získal co nejpodrobnější informace o soukromém životě vyšetřovaného jedince. Na začátku prvního výslechu musel jedinec přísahat, že bude vypovídat pouze pravdu a také musel slíbit, že nikomu neprozradí, co při výslechu viděl, slyšel či zažil. Pokud byl dotyčný obviněn z kacířství, následovalo důkladné pátrání po jeho původu. Inkvizitoři se zajímali o rodiče, prarodiče a případně o choť a potomky souzeného, přičemž se ptali na jejich rasu, místo bydliště anebo na povolání, která příbuzní vykonávali. V případě, že byl někdo z rodiny již předvolán před inkviziční tribunál, mohlo se jednat o přitěžující okolnost. Dále se vyšetřovatelé zabývali tím, kde a kým byl zatčený vychováván a vzděláván nebo jestli podnikl nějaké cesty za hranice Španělska. Během prvního sezení se prověřovala základní znalost modliteb a katechismu.¹³⁴

Po této části následovala další fáze procesu tzv. vstupní, při níž inkvizitoři pokládali velmi podrobné dotazy, a právě zde docházelo k nevědomému pokřivení výpovědi ze strany inkvizitora, ten totiž často špatně pochopil výpověď vyslýchaného. Tento problém byl způsoben tím, že inkvizitoři v mnohých případech až nesmyslně lpěli na apriorních vzorech hereze a při vyšetřování se drželi striktně traktátů a příruček, které byly sepsány za účelem urychlení a usnadnění práce inkvizitora. Otázky byly zbytečně překombinované a docházelo ke zmatení vyslýchaného.¹³⁵ Bez jakéhokoliv udání detailů, pozvali zatčeného před soud a oznámili mu, že byl zatčen a aby se doznal ke všem svým hříchům. Tato výzva se mohla opakovat až třikrát za jediný den. V případě, že zatčený nereagoval ani na třetí výzvu, prokurátor mu sdělil obvinění a poté zanesl veškeré delikty obviněného do dokumentu obžaloby.¹³⁶ Tím práce prokurátora skončila a mohl opustit jednací sál.

Nyní musel obžalovaný odpovídat na každou otázku, kterou mu položili soudci. Zde se projevilo také skutečné poslání advokáta, který neměl svého „klienta“ obhajovat, nýbrž jej přesvědčit k doznání viny.

¹³⁴ LEA, H. Ch., *Geschichte der Spanischen Inquisition*, s. 183.

¹³⁵ LAMBERT, M., *Středověká hereze*, Praha, Argo 2000, s. 260-261.

¹³⁶ PERÉZ, J. *Breve historia*, s. 131.

Advokát nemohl zůstat s obžalovaným o samotě, protože inkvizitor byl povinný účastnit se každé jejich schůzky. Existovalo pouze minimum zámožných obyvatel, kteří si vymohli svobodný výběr advokáta. Poté si inkvizitor pozval obě strany, tedy žalobce a obžalovaného. Jako první předložil žalobce získaná svědectví a požádal svědky, aby svá tvrzení potvrdili, popřípadě je ještě doplnili o další podrobnosti.

Na druhé straně měl obviněný celkem tři možnosti, jak se bránit. Nejprve mohl odmítnout některá svědectví, což se nazývalo *proceso de tachas* (nedostatečný proces). Obžalovanému nebyla sdělena identita svědků, proto musel sepsat a odevzdat seznam osob, o kterých se domníval, že by chtěli jeho osobě uškodit. Pokud se na takové listině objevilo jméno jakéhokoliv svědka, jeho výpověď nemohla být pro řízení použita. Druhým způsobem obrany bylo tzv. *proceso de abonos* (proces záruky), během něhož byli představeni svědkové, kteří byli ochotni doložit morální hodnoty obžalovaného před soudem. Třetí a zároveň poslední možností byl tzv. *proceso de indirectas* („náznakový proces“). Soudci bylo předloženo prohlášení, které tvrdilo, že prezentovaná obžaloba postrádá opodstatnění.¹³⁷

Souzení byli často vnímáni jako vychytralí jedinci, čímž docházelo v mnoha případech k jejich přecenění. Pokud při výslechu nejednal a neodpovídal souzený dle představ soudce, bylo mu nejprve vyhrožováno fyzickým trýzněním a pokud ani poté nezačal odpovídat, jak se očekávalo, přistoupilo se k mučení.¹³⁸

4.3 Stupně práva útrpného

Na počátku této podkapitoly je důležité podotknout, že použití mučení pod podmínkou *ad eruendam veritatem* („za účelem zjištění pravdy“), nebyl vynalezen španělskou inkvizicí, nýbrž byl hojně užíván po celé Evropě v průběhu středověku a využívala ji ke svým účelům jak církevní tak světská moc.

¹³⁷ Tamtéž s. 132.

¹³⁸ LAMBERT, M., Středověká hereze, s. 261.

Nicolau Eymerich ve svém díle *Manual de inquisidores* zpochybnil smysl mučení jako prostředku pro zjištění pravdy. Obžalované rozdělil do dvou skupin. První skupinu tvořili lidé, kteří hned při první bolesti přiznali cokoli – tedy i zločiny, které nespáchali. Do té druhé byli zahrnuti jedinci, kteří byli naopak zdatní a zatvrzelí a snesli i nejvyšší stupeň mučení.¹³⁹ V roce 1561 vydal inkvizitor Valdés dílo *Instrucciones*, ve kterém lze najít také skrytou skepsi. Valdés se zde zmiňuje o tom, že duševní, morální a fyzická síla je u každého jedince rozdílná. Proto by měl tento aspekt každý inkvizitor zohlednit, aby jeho šetření dospělo k pravdivým výrokům obžalovaného.¹⁴⁰ Inkvizičnímu soudu a tudíž i právu útrpnému podléhaly všechny vrstvy španělského obyvatelstva a výjimku netvořila ani šlechta. Členové šlechty a kléru byli podřízeni inkvizičnímu právu stejně jako kdokoliv jiný. Jak podotkl Eymerich: „*Ve věci hereze neexistuje privilegií ani privilegovaných.*“¹⁴¹

Při každé tortuře musel být přítomen lékař dohlížející na stav mučeného a v případě totální vyčerpanosti mohl jedině on mučení přerušit. Katolická víra zakazovala při mučení prolévání krve a trvalé zmrzačení mučeného. Církev tím odkazovala na fakt, že krev prolil za lid Ježíš a tímto by se mu mohli kacíři přiblížit, což bylo nepřípustné.¹⁴² Nezřídka se ovšem stávalo, že lékař označil určitou končetinu jako postiženou a doporučil provést právo útrpné na končetině zdravé, což mohlo vést k tomu, že vyslýchaný na konci procedury neměl ani jeden zdravý úd.¹⁴³

Španělská inkvizice praktikovala následující tři stupně práva útrpného: První z nich bylo tzv. *suplicio de agua* („mučení vodou“). Obviněný byl připoután k žebříku, takovým způsobem, že ležel na zádech. Celé trýznění spočívalo v tom, že mučenému bylo do úst vloženo sukno a poté mu byla do úst nalita voda ze džbánu (jeden džbán

¹³⁹ PERÉZ, J., *Breve historia*, s. 133.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 134.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ CHALUPA, Jiří, *Stručné dějiny hanebnosti, část II.*, s. 159.

obsahoval něco přes 1 litr vody). Během jednoho sezení mohl být celý proces opakován maximálně osmkrát.¹⁴⁴ Druhý stupeň tortury, tzv. *garrucha*, spočíval v zavěšení na kladku. Podezřelému byly svázané ruce za zády. Poté byl trýzněný pomalu vytahován přes kladku vzhůru, přičemž bolest způsobovala nepřírozená poloha ramenních kloubů, které byly extrémně zatěžovány. Pokud se inkvizitorovi zdálo, že mučený snáší toto mučení dobře, mohl bolest zvýšit buď náhlým trhnutím provazu, na kterém byl dotyčný zavěšen nebo přivázáním závaží ke kotníkům.¹⁴⁵ Třetím a zároveň posledním stupněm práva útrpného byl tzv. *caballete* („koník“). V tomto případě měl vězeň svázaná zápěstí a kotníky provazem, který byl ve středu překrucován pomocí páky. Trýzněnému byl takto přerušena přívod krve do všech končetin. Toto byl výčet možných variant fyzického trýznění, ale během věznění docházelo také k mučení psychickému. Vězeň nedostával příliš najíst, a pokud už nějaké jídlo dostal, bylo velmi přesolené, přičemž měl k dispozici jen minimum vody. V jiném případě se mohl výslech protáhnout dlouho do noci, což v kombinaci s fyzickým trýzněním způsobilo absenci spánku.¹⁴⁶

4.4 Rozsudky a tresty

Rozsudek inkvizičního řízení mohl být osvobozující nebo odsuzující, přičemž první možnost tvořila výjimku. Inkvizitoři měli pověst neomylných soudců, což vyvolávalo nejen strach a respekt, nýbrž i ochotu ke spolupráci při výslechu. Tresty se dělily do dvou skupin: *de levi* („lehčí provinění“) a *de vehementi* („závažnější delikty“). Po vynesení rozsudku museli odsouzení před křížem a s rukou na Novém zákoně přísahat na věrnost ke katolické víře a zřít se všech svých bludů. V případě opakovaného deliktu spadal kající do kategorie *de vehementi*. Další recidiva pak znamenala trest nejtěžší – upálení na hranici.¹⁴⁷

¹⁴⁴ PERÉZ, J., Breve historia, s. 134.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ CHALUPA, Jiří, Stručné dějiny hanebnosti. Židé, část II., s. 162.

Nošení tzv. Sambenita bylo nejmírnějším možným trestem, který inkvizice udělovala.¹⁴⁸ Odsouzení inkvizicí museli nosit sambenito během průvodu autodafé. Tento oděv se však mohl stát také trestem za nějaký lehčí přečin a jeho nošení se tak stalo součástí pokání. V některých případech bylo nařízeno jeho doživotní nošení, ale většina jej v něm musela chodit po tribunálem stanovenou dobu. Na veřejnosti byli jeho nositelé častováni posměšky, nadávkami a došlo i k fyzickému napadání. Tím ovšem utrpení kajícího nekončilo. Pohaněna byla celá jeho rodina a to i další generace, protože později bylo ve zvyku sambenita, se jménem hříšníka a s popisem deliktů, věsit na zdi kostela, což sociální pohanu rodiny prodlužovalo na desítky let. Dalším druhem mírnějších trestů bylo veřejné bičování. *„Kající byli vysvlečeni do půl těla a na oslu potom voženi po městě, přičemž kat jim čas od času zasazoval rány buď důtkami, nebo koženým bičem.“*¹⁴⁹ Počet ran se pohyboval obvykle kolem počtu 200. Celý proces byl opět zhoršován nadávkami, házením odpadků, shnilého ovoce a kamenů ze strany přihlížejících.¹⁵⁰

Mezi ty těžší tresty patřilo vězení, které mohlo být až doživotní. Mnozí odsouzení byli posíláni na galéry, což dokládá úzkou spolupráci církevní a světské moci. Toho bylo využíváno především v průběhu 16. století, kdy španělské loďstvo bylo ohromné a potýkalo se s neustálým nedostatkem veslařů. Obdobným trestem pro odsouzené ženy byla služba v nemocnicích. Nejtěžším trestem byla smrt upálením. Takový osud čekal všechny, kteří odmítli požadavek zřít se svých bludů a neprojeví nad svým jednáním žádnou lítost. Pokud se odsouzený před výkonem trestu přece jenom „smířil s církví“, byl mu trest zmírněn, a to v tom smyslu, že byl před upálením uškrcen.

Veřejné popravy spadaly pod kompetenci státní moci. Kacíř mohl být souzen také v nepřítomnosti. Jednalo se o případy, kdy dotyčný utekl

¹⁴⁸ Sambenito byl oblek, který byl tvořen přehozem, stříhem podobným ponču a z vysokého čepce. Oděv měl černou barvu a na každém byly namalovány červené a žluté výjevy plamenů a ďáblů.

¹⁴⁹ CHALUPA, Jiří, *Stručné dějiny hanebnosti.*, část II., s. 163.

¹⁵⁰ Tamtéž.

do zahraničí dříve, než mohl být rozsudek trestu proveden, byl upálen alespoň symbolicky obraz odsouzeného.¹⁵¹ Z dokumentace inkvizičních soudů se do dnešní doby zachovaly zprávy o procesu se zesnulými. Pokud inkvizice získala důkazy o kacířství zesnulého, jeho tělo bylo exhumováno a jeho ostatky byly následně souzeny a poté upáleny na hranici, přičemž veškeré náklady tohoto procesu platila rodina zemřelého.¹⁵²

Inkviziční tresty měly tedy dvě roviny. Za první se jednalo o fyzickou krutost, která byla součástí téměř všech trestů a za druhé se jednalo o poškození dobré pověsti dotyčného a celé jeho rodiny, což mohlo ovlivňovat osudy dalších generací.¹⁵³

4.5 Auto da Fé

V doslovném překladu tento výraz znamená „akt víry“. A jak píše ve svém článku Jiří Chalupa: *„Autodafé jednak vycházelo vstříc dobové mentalitě, která se vyžívala ve veřejných spektaklech, včetně poprav, jednak mělo demonstrovat sílu a moc inkvizice a nahnat strach všem jejím nepřátelům.“*¹⁵⁴

V roce 1578 zkompletoval a okomentoval již výše zmíněnou příručku pro inkvizitory od Eymericha jistý právník Francesco Peña, který připomněl, že hlavním cílem procesu a trestu smrti nebylo spasení duše heretika, nýbrž záruka dobré společnosti a vyvolání davové hrůzy mezi lidmi. Z tohoto důvodu vzniklo veřejné předčítání trestů a rozsudků. To vše totiž mělo podpořit úzkost mezi španělským obyvatelstvem a mělo na něj působit výchovně. Tento akt veřejného předčítání se však zdál být nedokonalý a proto inkvizitoři vedli heretiky s sebou na procesí, aby se přiznali ke své vinně a litovali svých činů. Ten, kdo měl zájem, se mohl při

¹⁵¹ CHALUPA, Jiří, *Stručné dějiny hanebnosti.*, část II., s. 163.

¹⁵² Tamtéž, s. 164.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

této slavnostní události připojit ke katolické víře. A právě takto probíhala slavnost známá jako Auto da Fé.¹⁵⁵

Do dnešní doby se zachovala klamná představa, že přímo při Autos da Fe docházelo k upalování odsouzených na hranicích. K tomu ve skutečnosti nikdy nedošlo, protože k upalování a provádění dalších trestů docházelo až při obřadu konaném následujícího dne.¹⁵⁶

K upalování docházelo nejčastěji na nějakém poli za městem, kde bylo vztyčeno lešení tzv. *tablada* („jeviště“), odkud se vyhlašovaly rozsudky. Nedaleko od tablady byl vystavěn kamenný základ pro hranici tzv. *quedamero* („krematorium“). Zde tedy docházelo k upalování španělských kacířů.¹⁵⁷

¹⁵⁵ PERÉZ, J., Breve historia, s. 140.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 141.

¹⁵⁷ GRIGULEVIČ, I. R., Dějiny Inkvizice, Praha 1982, s. 196.

5 SUPREMA A JEJÍ POSTAVENÍ V NOVOVĚKU

5.1 „Zlatý věk“ inkvizice za vlády Filipa II. Španělského

V období mezi patnáctým a šestnáctým stoletím fungovalo po celé španělské říši přes dvacet tribunálů Svatého officia, jejichž činnost spadala pod vládu Filipa II., konkrétně se nacházelo patnáct tribunálů na samotném Pyrenejském poloostrově a šest v ostatních oblastech říše Filipa II., přičemž několik soudů bylo nově zřízeno také v Latinské Americe.¹⁵⁸ Filipova pozice jako vládce Španělského království byla velice složitá. Jeho otec Karel V. mu zanechal zadlužený stát a také mnoho nepřátel. Téměř celou svou vládu musel válčit, přičemž se jednalo o války obranné, což i nadále vyčerpávalo celé Španělsko a nejvíce Kastilii. Tato situace byla již neúnosná, a proto musel Filip II. roku 1575 vyhlásit státní bankrot. Co se týče jeho vnitřní politiky, svou moc opíral plně o katolickou církev, kterou ochraňoval a netoleroval jakékoliv odchýlení od jediné pravé víry. Celý život se řídil heslem: „*V první řadě jde o víru*“.¹⁵⁹

Skladba pronásledovaných skupin obyvatelstva inkvizicí se téměř nezměnila. Za největší nepřátele katolického státu byly nadále považovány konvertité, moriskové a nově začaly být odsuzovány a trestány tzv. sociální delikty. Do této kategorie se řadila například homosexualita, sodomie nebo incest. Mezi lety 1550 - 1700 bylo odsouzeno přibližně 150 000 obyvatel, z nichž celých 15 % bylo odsouzeno právě za tyto sociální delikty.¹⁶⁰ V 16. století existoval velký počet přestupků, za které se mohl jedinec dostat před inkviziční soud. Do státní pokladny totiž ze strany inkvizice plynulo stále menší množství finančních prostředků a tento problém se mohl částečně vyřešit tím způsobem, že byli nalezeni noví hříšníci, kteří by za své neřesti zaplatili. Mezi projevy kacířství byly tedy počítány například sňatky kleriků, věštění,

¹⁵⁸ PARKER, G., Filip II., Praha 2001, s. 100.

¹⁵⁹ CHALUPA, J., Španělsko, s. 78.

¹⁶⁰ PARKER, G., Filip II., Praha 2001, s. 101.

chiromanství,¹⁶¹ vyvolávání duchů, zaříkávání, praktikování astrologie, bigamie, přijímání nadměrného množství hostí nebo rouhačství ve všech formách.¹⁶²

Je zvláštní, že se ve Španělsku neuchytila idea masového pronásledování čarodějnic, jak tomu bylo například v německých nebo francouzských zemích. Bylo to zřejmě způsobeno faktem, že Filip II., ve spolupráci s inkvizicí, zabránil zakořenění protestantismu ve svém království, a tudíž nedošlo k destabilizaci země, jako tomu bylo v případě ostatních evropských zemí.

Jak již bylo zmíněno výše, právě Filip II. Španělský se musel vypořádat s protestantismem, který začal pronikat do jeho držav. Inkvizice v potírání jakéhokoliv projevu protestantismu zasahovala naprosto stejně jako v ostatních oblastech. Luteránské skupiny se ve Španělsku nacházely ve Valladolidu a v Seville a mezi jejich stoupence patřili mimo jiné velmi vlivní a bohatí Španělé. Boj proti protestantismu ve Španělsku dotáhl Filip II. do vítězného konce. Významnou roli v tomto úspěchu sehrál fakt, že španělský král zasáhl proti protestantismu rychle a důsledně a z tohoto důvodu nemělo nové náboženství čas pustit hlubší kořeny a bylo ze Španělska vymýceno.¹⁶³

Takové „štěstí“ již neměl v případě morisků. Na Pyrenejském poloostrově měli dlouhou tradici a v období Filipovy vlády jich žilo ve Španělském království přibližně 400 000, tedy tvořili asi 6 % z celkového počtu obyvatelstva. Od konce reconquisty se usilovalo o jejich sociální a kulturní asimilaci. Tyto snahy se však míjely účinkem. Za vlády Filipa II. se někteří moriskové spolčovali s alžírskými piráty a rabovali vesnice na pobřeží Španělska. Jejich pobyt měl však i světlé stránky. Například jejich znalosti o zavlažování a pěstování hedvábí byly přínosné především pro majitele půdy na jihu Španělska.¹⁶⁴

¹⁶¹ Výraz pro praktiku věštění budoucnosti z dlaně.

¹⁶² BAROJA, J. C., *El Señor Inquisidor y otras vidas por oficio*, s. 27.

¹⁶³ PARKER G., *Filip II.*, s. 104.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 105.

Většina z odsouzených byla mučena a následovně odsouzena na mnoho let do vězení, přičemž si pobyt v žaláři plně hradili z vlastních příjmů. V roce 1560 podepsal Filip II. protimaurská opatření, čím bylo moriskům například znemožněno vlastnit otroky, nosit zbraň, byla jim zvýšena dávka z hedvábí a snížena jeho rentabilita. V roce 1564 byl do úřadu Generálního inkvizitora zvolen Diego de Espinoza a o rok později se tento muž stal ještě předsedou Rady pro Kastilii. Tím byl Espinoza nejmocnějším mužem jak v úřadu inkvizice tak nejdůležitější osobou granadského provinčního soudu. Dle jeho pokynů se museli všichni moriskové k 1. lednu 1567 vzdát svých zvyklostí, jazyka, oděvu a náboženského přesvědčení.¹⁶⁵

S fungováním inkvizice je v této době neodmyslitelně spjata i cenzura. Již v roce 1559 byl vydán index zakázaných knih. Tento seznam měl však spoustu nedostatků. Muži, kteří byli pověřeni hledáním nepřístojných knih, většinou narazili pouze na torzo dané literatury a z tohoto důvodu byl index neúplný. V některých případech chybělo jméno autora, popř. scházel název literárního díla. Z tohoto důvodu vznikl již roku 1583 další a již o dost podrobnější index zakázaných knih, čítající kolem 2 500 děl.¹⁶⁶

Inkvizice jako taková již od svého vzniku hrála roly státního dozoru a kontroly. Právě z tohoto důvodu se nelze divit, že měla Filipovu plnou podporu. Suprema sídlila v královském paláci v Madridu. Podle záznamů, které se dochovaly, navštívil král autodafé celkem pětkrát (v roce 1559 ve Valladolidu, 1560 v Toledu, 1564 v Barceloně, 1582 v Lisabonu a v roce 1591 opět v Toledu).¹⁶⁷

¹⁶⁵ PARKER, G., Filip II., s. 105.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 104.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 101.

6 KONEC INKVIZIČNÍHO TRIBUNÁLU V 19. STOLETÍ

6.1 Důvody zrušení inkvizičních soudů v celém Španělsku

Během 18. století bojovala španělská inkvizice proti veškerým novinkám, mezi které patřily všechny projevy francouzského osvícenství a myšlenky Velké francouzské revoluce. Neustále byla cenzurována „podezřelá“ literatura a docházelo ke konfiskacím literárních děl. V období druhé poloviny 18. století proběhlo několik pokusů o reformaci Svatého oficia, ale k jeho zrušení nedošlo.¹⁶⁸

Habsburskou dynastií na španělském trůnu vystřídala dynastie Bourbonů, jejíž politika nebyla příliš úspěšná. Bourboni si byli vědomi faktu, že Španělsko nepatřilo již delší dobu mezi velmoci prvního řádu a tudíž byla jejich politika ve znamení bilancování.¹⁶⁹ V letech 1788-1808 vládl ve Španělsku velmi slabý panovník Karel IV. Více než panovník řídil zemi Manuel Godoy, jenž byl u obyvatelstva velmi neoblíbený. Poté, co vypukla ve Francii Velká francouzská revoluce, se Godoy postavil na stranu Anglie a Rakouska a spolu s nimi vyhlásil francouzským revolucionářům válku. Již roku 1795 bylo Španělsko okolnostmi donuceno k podepsání basilejského míru a stalo se tak spojencem samotné Francie. Ještě roku 1805 plnilo Španělsko své závazky a v bitvě u Trafalgaru bojovali Španělé na francouzské straně. Císař Napoleon I. v této bitvě prohrál a jediným způsobem, jak by mohl Anglii zlikvidovat, byla blokáda, která by uzavřela přístavy na kontinentu britským obchodním lodím.¹⁷⁰

K obratu v situaci došlo kvůli Portugalsku, které přestalo dodržovat kontinentální blokádu Anglie, kterou vyhlásil císař Napoleon Bonaparte.¹⁷¹ V září 1807 došlo k uzavření smlouvy mezi Francií a Španělskem o průchodu francouzských oddílů do Portugalska přes španělské území.

¹⁶⁸ GRIGULEVIČ, I. R., Dějiny Inkvizice, s 217.

¹⁶⁹ CHALUPA, J., Španělsko, s. 101.

¹⁷⁰ ARTERA, A. U., (edd.), Dějiny Španělska, s. 375. V bitvě u Trafalgaru bylo zničeno téměř celé španělské loďstvo.

¹⁷¹ Portugalsko bylo v této době tradičním spojencem Velké Británie a na kontinentální blokádu, přistoupilo kvůli nátlaku císaře Napoleona I.

Dne 11. září 1807 dobyl císař Lisabon a tím získal celou zemi. Po tomto dobovačném úspěchu se Napoleon soustředil na Španělské království, kde probíhal vnitřní boj o královskou korunu mezi španělským králem Karlem IV. a jeho synem Ferdinandem. Politická situace ve Španělsku vytvořila vhodné prostředí pro vojenskou intervenci Francie. Napoleon chtěl z této země vytvořit francouzskou satelitní monarchii a španělská politika by spadala pod přímou kontrolu císaře. První francouzská vojska vstoupila na území Španělska koncem roku 1807 a od března 1808 byl okupován Madrid. Tento vojenský zásah odůvodnil Napoleon tvrzením, že je nutné chránit španělské pobřeží proti Britům.¹⁷² Brzy na to vydal císař dekret nařizující zrušení Supremy a veškerý majetek inkvizice tak propadl španělskému státu. Jako důvod Napoleon Bonaparte uvedl, že tato instituce narušuje a ohrožuje občanskou svobodu, a proto musí být tato instituce zrušena.¹⁷³ Když se po Španělsku roznesla informace, že došlo ke zrušení inkvizičních tribunálů, namísto radosti se ozvaly protesty a v některých částech monarchie došlo k povstání, které vyžadovalo její obnovení.¹⁷⁴

V březnu roku 1808 vyvrcholila nespokojenost s vládou Karla IV. a Godoyovou politikou a došlo k první vzpouře proti osobě panovníka v moderních dějinách Španělska. Karel byl donucen podepsat abdikaci a na trůn byl lidem dosazen princ Ferdinand. Ovšem Napoleon Bonaparte měl se Španělským královstvím jiné plány a výsledek vzpoury prohlásil za neplatný. V květnu 1808 císař donutil Karla IV. a jeho syna Ferdinanda, aby se vzdali svých práv na španělský trůn a na jejich místo dosadil svého bratra Josefa Bonaparta.¹⁷⁵ I přesto, že byl Josef velmi schopný a dobrý panovník, ze strany Napoleona se jednalo o krok neuvážený a chybný, poněvadž španělský lid toužil po vládě Ferdinanda.

Již 2. května 1808 vypukla v Madridu revoluce a výsledkem bylo, že se po celém Španělsku rozhořela *guerilla* („partyzánská válka“).

¹⁷² SKŘIVAN, A., Evropská politika 1648-1914, Praha 1999, s. 154-155.

¹⁷³ GRIGULEVIČ, I. R., Dějiny Inkvizice, s. 218.

¹⁷⁴ CHALUPA, J., Španělsko, s. 110.

¹⁷⁵ SKŘIVAN, A., Evropská politika, s. 155.

Francie byla tímto průběhem událostí zaskočena a Josef Bonaparte byl donucen opustit Madrid a koncem léta 1808 došlo k evakuaci francouzských jednotek. Španělské povstání přimělo Brity, aby se v konfliktu na Pyrenejském poloostrově také vojensky angažovali. Po několika střetnutích mezi Británií a Francií, ve kterých zvítězila francouzská strana, musel Madrid kapitulovat a na vladařský stolec se navrátit Josef Bonaparte.¹⁷⁶ Roku 1810 svolala Regentská rada zasedání parlamentu do Cádizu. K prvnímu zasedání kortésů došlo dne 24. září 1810 a výsledkem jednání byla ústava, vyhlášená 19. března 1812.¹⁷⁷ Dne 22. února 1813 zrušily kortesy inkvizici v Cádizu, což vzbudilo další vlnu nevole španělského duchovenstva.¹⁷⁸

Josef Bonaparte opustil Španělsko na začátku roku 1813 a v prosinci téhož roku oficiálně uznal vládu prince Ferdinanda, čím se navrátil rod Bourbonů opět na španělský trůn. Jednou z prvních záležitostí, kterou Ferdinand VII. učinil, bylo obnovení činnosti Supremy. V dekretu o znovuzavedení inkvizice uvedl: *„Ze všech křesťanských králů mají jedině španělští monarchové slavný titul „katolických veličenstev“ a to proto, že ve svém království nikdy nedovolili jiné náboženství než katolické, apoštolské, římské (...). Nedávné nepořádky, šestiletá válka, jež vyčerpala všechny mé provincie, stejně dlouhý pobyt v nich cizích vojáků, kteří patřili k různým sektám a téměř všichni byli nepřátelsky zaměřeni vůči katolickému náboženství, nepořádek, který je nevyhnutelným následkem podobných neštěstí, lhostejný poměr k náboženství po celou tu dobu – to všechno do značné míry přispívalo k rozpoutání vášní, umožnilo špatným lidem, aby žili podle vlastního uvážení, a způsobilo, že se ve Španělsku objevily zvrácené názory, jež jsou rozšířeny v jiných státech... Domnívám se, že za těchto okolností je nanejvýš důležité obnovit svatý tribunál a umožnit mu působit v dřívějším*

¹⁷⁶ SKŘIVAN, A., Evropská politika, s. 155.

¹⁷⁷ Zasedání parlamentu v Cádizu bylo přelomové v historii Španělska v tom směru, že při něm mohl hlasovat každý muž starší 25 let, přičemž výjimku tvořili pouze vězni a sluhové. Dle ústavy vyhlášené roku 1812 byl držitelem svrchované moci v zemi lid, reprezentovaný poslanci v parlamentu. Panovník si podržel svou nedotknutelnost, ale ztratil legislativní moc, kterou nabyt parlament.

¹⁷⁸ GRIGULEVIČ, I. R., Dějiny Inkvizice, s. 220.

rozsahu.“. Tímto způsobem odůvodnil Ferdinand znovuoobnovení inkvizice.¹⁷⁹ Ferdinand VII. toužil po absolutní vládě, se kterou se neslučovala Cádizská ústava. K jejímu zrušení došlo 4. května 1814. Ovšem již o šest let později vypukla ve Španělsku buržoazní revoluce, při níž došlo ke zničení a vypálení inkvizičních tribunálů a byla obnovena ústava z roku 1812.

Na nátlak povstalců reagoval Ferdinand VII. zrušením inkvizice, konkrétně dne 9. března 1820. O tři roky později byl Francií Ferdinand dosazen znovu na španělský trůn a opět došlo k znovuoobnovení činnosti inkvizice, i když pod jiným názvem. Vznikl „nový“ úřad s názvem Rada pro otázky víry, jemuž předsedali biskupové.¹⁸⁰

K poslednímu slavnostnímu autodafé ve Španělsku došlo dne 7. března 1826. Díky zachované dokumentaci se nám zachovalo jméno a životní příběh posledního popraveného. Jmenoval se Caetano Ripoll, který se účastnil osvobozené války Španělů proti Napoleonovi a během těchto událostí se dostal do zajetí a francouzského vězení. Po porážce Napoleona byl Ripoll propuštěn z vězení a nedaleko Valencie otevřel základní školu. Rada pro otázky víry jej zatkla kvůli tomu, že zakazoval svým žákům vstup do kostela, modlitby a zpověď. Před Radou pro otázky víry Ripoll prohlásil, že věří v Boha, nicméně se nepovažuje za katolíka a je přesvědčen o tom, že inkvizice nemá právo jej soudit. Dva roky se inkvizitoři snažili o to, aby se Ripoll „smířil“ s katolickou církví avšak neúspěšně. Nakonec byl prohlášen za kacíře, jeho majetek byl zkonfiskován a byl odsouzen k smrti uškrcením a k symbolickému upálení. Ripollova poprava proběhla na náměstí ve Valencii, kde byl nejprve oběšen a poté bylo jeho bezvládné tělo vhozeno do kádě pomalované symbolicky plameny. Poslední poprava zvedla vlnu nevole v celé Evropě a Ferdinand VII. byl nucen Radu pro otázky víry opět rozpustit. V praxi však stále inkvizice fungovala. K jejímu definitivnímu

¹⁷⁹ GRIGULEVIČ, I. R., Dějiny Inkvizice, s. 218.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 219.

konci došlo až po smrti krále Ferdinanda VII., konkrétně se uvádí datum 15. července 1834.¹⁸¹

¹⁸¹ GRIGULEVIČ, Dějiny inkvizice, s. 220.

7 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce pojednává o španělské inkvizici, která zahájila svou činnost v poslední třetině 15. století a fungovala až do 19. století. Jednalo se o instituci plnící téměř perfektně své poslání, tedy soudit a pronásledovat heretiky a trestat sebemenší projevy kacířství.

Se sňatkem Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského došlo ke sjednocení dvou velkých španělských království a oba monarchové započali, pod značným vlivem svým rádců, přemýšlet o tom, jak sjednotit Španělské království po stránce náboženské. Z tohoto důvodu bylo nutné založit instituci, která by byla v tomto boji panovníkům nápomocna. Inkvizice se, jako nástroj v potírání hereze, osvědčila ve většině zemí západní Evropy a ve Španělsku bylo Svaté Oficium založeno roku 1478. Oproti ostatním inkvizičním tribunálům v Evropě byl ten španělský od samotného počátku velmi odlišný. Španělský model Svatého Oficia totiž nepadl pod přímou kontrolu papeže, nýbrž byl plně podřízen španělským monarchům. Papež si záhy uvědomil, že ve Španělsku klesá jeho vliv a po několika neúspěšných pokusech o obnovení papežské moci na poloostrově došlo k prvnímu většímu nedorozumění mezi Španělskem a Svatým stolcem. Dalším krokem „Katolických Veličenstev“ bylo vyhnání Židů z království, které proběhlo v roce 1492. Během tří měsíců si každý z nich musel rozmyslet, zda konvertuje ke křesťanství nebo jestli opustí zemi, přičemž veškerý majetek by propadl španělské koruně. Od roku 1481 se Isabela a Ferdinand chystali k ukončení reconquisty a k dobytí Granady. Svého cíle dosáhli o deset let později, kdy jim Muhammad XI. předal „klíč“ od bran města.

Zpočátku se Inkviziční tribunál zaměřoval na pronásledování židovské menšiny. Jak již bylo zmíněno výše, k vyhnání Židů došlo roku 1492. Tím, ale nebyl problém zdaleka vyřešen, protože se objevil nový a to v podobě Židů, kteří přestoupili na křesťanskou víru tzv. *conversos*. Konvertité obvykle vykonávali stejná povolání, jež byla typická pro židovskou menšinu. Nebyli žádným způsobem odlišováni od původních

křesťanů a prostřednictvím úřadů, které jim byly svěřovány, se stávali opět ekonomickou hrozbou. S pronásledováním konvertitů ve Španělsku je spojen fenomén tzv. *limpienza de sangre* („čistota krve“). Jednalo se o doklad „nezávadného“ původu. Pokud měl dotyčný nějakého židovského nebo maurského předka anebo byl někdo z jeho rodiny již v minulosti stíhán inkvizicí, takový jedinec neměl nárok na získání dokladu *limpienza de sangre*, bez kterého nesměl vykonávat určité profese nebo studovat na vysoké škole.

Co se týče maurské minority, v období reconquisty docházelo k přesunům muslimského obyvatelstva v rámci celého španělského království. V porovnání s židovskou menšinou byla jejich situace obdobná, ale konverze, perzekuce a jejich vyhnání přišly se značným zpožděním. Mezi lety 1502 – 1526 byli postupně donuceni k přestupu na křesťanskou víru a od roku 1526 žili oficiálně ve Španělsku pouze tzv. *moriscos*, což bylo označení pro muslimské konvertity. K jejich pronásledování a konfiskování majetku docházelo také, ale v porovnání s „*marranos*“ se jednalo o menší počet. Bylo to způsobeno tím, že *moriskové* byli vázáni k půdě a nebyli zámožní. Roku 1609 došlo za vlády Filipa III. k jejich vyhnání ze španělského království.

Průběh inkvizičního procesu se během staletí měnil, ale jeho podstata zůstávala stejná. Po celém Španělsku docházelo k udavačství, čímž získávala inkvizice svědectví a tudíž i podklady k zadržení osob. Ve své práci jsem popsala pracovní náplň jednotlivých úředníků a to od nejvýznamnějšího postu, kterým byl generální inkvizitor, přes funkci inkvizitora, tzv. *calificadores* („kvalifikovaných osob“) a *fiscal* („prokurátora“), až po advokáta a dozorce ve vězení. Pravidla procesu stanovil již Tomás de Torquemada, jeden z nejznámějších inkvizitorů v dějinách inkvizice.

Dále jsem se zaměřila na popis práva útrpného, během kterého nesměla být prolita kapka krve. Oproti inkvizičním tribunálům v jiných zemích se španělská Suprema odlišovala například tím, že při

vykovávání tortury musel být přítomen lékař. Ve španělském království se prováděli celkem tři způsoby trýznění. První bylo tzv. trýznění vodou, během něhož musel mučený doslova zhltnout až osm litrů vody. Druhý typ tortury spočíval v zavěšení těla trýzněného na kladku, přičemž celá váha trýzněného spočívala na nepřírozeně přetížených ramenních kloubech. Třetím a zároveň posledním stupněm práva útrpného byl v překladu tzv. koník. Dotyčnému byly svázané ruce v oblasti zápěstí a nohy u kotníku, poté došlo k utahování provazu, až došlo k přerušení krevního oběhu do všech končetin. Během vyšetřování docházelo v mnoha případech k psychickému trýznění v podobě nedostatku potravy a spánku.

V práci jsem se věnovala také problematice rozsudků a typů trestů, přičemž jsem postupovala od těch nejmírnějších, mezi které patřilo nošení potupného oděvu *sambenito* a veřejné bičování až po ty nejtěžší jako bylo doživotní vězení, práce na galérách či ve špitálech a samozřejmě veřejné upálení.

Auto da fé, neboli vyznání víry, během něhož docházelo k veřejnému předčítání trestů, se stalo velmi brzy oblíbenou událostí mezi španělským obyvatelstvem. Existovala však celkem tenká hranice mezi tím, kdy se z diváka mohl stát trestaný. Během této slavnosti se mohl kdokoliv z přítomných připojit ke katolické víře. K výkonům trestů smrti docházelo mimo město, obvykle na nějakém blízkém poli, kde bylo vyrobeno jak jeviště, pro opětovné předčtení rozsudků, tak vystavěna hranice, kde byl trest vykonán.

Pro vylíčení situace v období novověku jsem zvolila vládu Filipa II. Španělského, protože právě za jeho panování došlo k dalšímu „zlatému věku“ inkvizice a také proto, že v jeho době začaly pronikat přes Pyreneje první vlny luteránství a erasmianství. Inkvizice se tedy musela „vypořádat“ s novým jevem, což se jí zanedlouho podařilo a luteránské a erasmianské sekty byly potlačeny. Na vedení zahraniční politiky potřeboval Filip II. především finanční prostředky, které plynuly do státní pokladny jak ze zámořských kolonií, tak z konfiskací majetků, které prováděla inkvizice.

Neustále docházelo k perzekuci morisků a nově bylo zavedeno stíhání tzv. sociálních deliktů, mezi které se řadila například bigamie či homosexualita. V 16. století pracovala naplno také státní cenzura a vznikaly nové, ucelenější seznamy zakázaných literárních děl.

Poslední kapitola této bakalářské práce pojednává o zániku španělské Supremy, který byl složitý a zdlouhavý. V prosinci roku 1808 dobyl Napoleon I. Bonaparte Madrid a krátce na to vydal nařízení, rušící inkviziční tribunály na území celého Španělska. O necelých sedm let došlo k porážce Napoleona I. a na trůn opět usedl Ferdinand VII., který inkvizici obnovil. Ovšem roku 1820 musel tuto instituci opět zrušit, tentokrát kvůli nátlaku buržoazní revoluce, která ve Španělsku vypukla, a Ferdinand byl sesazen. O tři roky později jej Francie opět dosadila na španělský trůn a vznikl úřad nazvaný Rada pro otázky víry, jemuž předsedali biskupové. Ve skutečnosti se jednalo opět o inkviziční tribunál. Definitivní konec Supremy přišel až po smrti Ferdinanda VII., konkrétně se udává datum 15. června 1834.

Inkvizice již od svého počátku ve Španělsku plnila funkci státní nábožensko-politické policie, o jejíž existenci se po celou dobu opírala moc panovníka. V konfrontaci s moderní dobou inkviziční tribunál evidentně neobstál a z toho důvodu došlo v 1. polovině 19. století k jeho zrušení. Otázkou však zůstává, do jaké míry ovlivnila tato státní instituce španělské obyvatelstvo a jeho budoucí generace. Španělé žili pod dohledem a vlivem Supremy přes 300 let, což mělo silný vliv na jejich psychiku a utváření povahy celého národa. Je možné, že španělská obliba v pomlouvačnosti druhých je pozůstatkem minulých časů, kdy ve Španělsku doslova vzkvétalo udavačství. Je také dost pravděpodobné, že inkvizice mimo jiné připravila půdu na Pyrenejském poloostrově pro vznik autoritářského režimu, který měl v případě Španělska podobu Frankovy diktatury.

Tak jako v minulosti ani dnes neexistuje unifikované Španělsko ani typický Španěl. Každý kraj má svojí nezaměnitelnou regionální identitu a

velmi se od sebe liší nejen geograficky, ale také kulturně. Je s podivem, že i přes výše uvedené nevybíravé postupy španělské inkvizice, vybudované na atmosféře neustálého strachu a vzájemného udavačství, zůstává Španěl 21. století pevně spjat se svými kořeny o čemž vypovídá i fakt, že v současné době vyznává katolickou víru přibližně 90 % z celkového počtu španělského obyvatelstva, což svědčí o silně nábožensky orientované mentalitě tohoto národa.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ARTERA, Antonio Ubierto, (edd.): Dějiny Španělska, Praha, Lidové noviny, 1995.

BAROJA, Julio Caro: El Señor Inquisidor y otras vidas por oficio, Madrid, Humanidades Historia, 2006.

CARDINI, Franco: Evropa a Islám, Praha, Lidové noviny, 2004.

DELUMEAU, Jean: Strach na Západě II. ve 14.-18. století, obležená obec Praha, Argo, 1999.

EVANS, G. R.: Stručné dějiny kacířství, Praha, Volvox Globator, 2006.

GRIGULEVIČ, Iosif Romuaľdovič: Dějiny Inkvizice. Praha, Svoboda, 1982.

HROCH, Miroslav, (ed.): Králové, kacíři, inkvizitoři. Praha, Československý spisovatel, 1987.

CHALUPA Jiří: Inkvizice, Stručné dějiny hanebnosti. Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan, 2007.

CHALUPA, Jiří: Stručné dějiny hanebnosti. Židé, konvertité, kacíři a španělská inkvizice, část I., in: Historický obzor 16, 2005, 5/6.

CHALUPA, Jiří: Stručné dějiny hanebnosti. Židé, konvertité, kacíři a španělská inkvizice, část II. - Inkvizice, in: Historický obzor 16, 2005, 8/7.

CHALUPA, Jiří: Španělsko, stručné dějiny států, Praha, Libri, 2005.

JIMENÉZ LOZANO, José: Antižidovství ve Španělsku, in: Dějiny a současnost 5, 2002.

JOHNSON, Paul: Dějiny židovského národa, Praha, Rozmluvy, 2007.

KAUFMANN, Hans: Maurové a Evropa, Praha, Panorama, 1987.

LAMBERT, Malcolm: Středověké hereze, Praha, Argo, 2000.

LEA, Henry Charles: Geschichte der Spanischen Inquisition, 1. Band, Leipzig, Dykschen Buchhandlung, 1911.

LEA, Henry Charles: Geschichte der Spanischen Inquisition, 2. Band, Leipzig, Dykschen Buchhandlung, 1912.

Pád Granady a zánik al-Andalusu: Praha, Argo, 2011.

PARKER, Geoffrey: Filip II., Španělský král z rodu Habsburků: nejmocnější křesťanský vládce, Praha, Brána, 1998.

PÉREZ, Joseph: Breve historia de la Inquisición en España, Barcelona, Crítica, 2009.

RENDINA, Claudio: Příběhy papežů, Dějiny a tajemství: životopisy 265 římských papežů, Praha, Volvox Globator, 2005.

RYS, Grzegorz: Inkvizice, Praha, Mladá fronta, 2004.

SCHUBERT, Kurt: Dějiny Židů, Historie, náboženství, antisemitismus, Praha, Svoboda, 2003.

SKŘIVAN, Aleš: Evropská politika 1648-1914, Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 1999.

ŠAROCHOVÁ, Gabriela: Hispánští Židé, Příspěvek k dějinám španělských židovských obcí do roku 1492, in: Historický obzor, 1994, 7/8.

ŽENKA, Josef: Vznik nasrovského emirátu, in: Historický obzor, 2007, 5/6.

9 RESUMÉ

This Bachelor thesis deals with the development of the inquisition in Spain and it consists of five chapters. The first chapter was devoted to the emergence of the Spanish inquisition as an organisation which represented something unique among European countries as regards the range of powers and its position in the then society. Afterwards I described the accession of Isabella of Castile and Ferdinand of Aragon to the Spanish throne which gave rise to the unification of the Kingdom of Spain in the personal union. I could not forget to mention there the matter of the Reconquista as well as its successful completion, i.e. the conquest of Granada.

The second chapter named The Essence of the Spanish Inquisition is devoted to the persecution of minorities living on the Iberian Peninsula and I tried to compare living conditions of the Jewish and Muslim minorities before and after the establishment of inquisition tribunals.

The third chapter describes the clerical hierarchy, the process, tortures and autos da fe. To depict changes of inquisition tribunals over time, I chose the reign of Philip II of Spain for modern times as during his reign there was another "Golden age" of Suprema.

Finally, the fifth and last chapter of my Bachelor thesis was dedicated to the end of inquisition tribunals in the 19th century.

The aim of this thesis was to describe the activity of the Spanish inquisition and its main manifestations.

My Bachelor thesis should give a comprehensive overview of the operation of the Spanish suprema from its establishment in the 15th century until its revocation in the 19th century.